

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Vývoj a předpoklady cestovního ruchu na území
Bosny a Hercegoviny
Bakalářská práce

Autor: Elvis Mrkonjić

Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Tomáš Burda Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 14.11.2020

vlastnoruční podpis

Elvis Mrkonjić

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce RNDr. Mgr. Tomáši Burdovi Ph.D za metodické vedení práce a velice vřelou pomoc a přístup při vedení této práce a bosenským firmám za vřelou pomoc a ochotu při sběru a konzultaci dat a výsledků.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je přiblížit a zmapovat vývoj a předpoklady cestovního ruchu v balkánském státě Bosně a Hercegovině. V teoretické části jsou popsány obecné a základní informace o cestovním ruchu, jeho definice a typologie. Dále práce stručně charakterizuje nejdříve Balkánský poloostrov, a v dalších kapitolách jeho významný stát jménem Bosna a Hercegovina, kde jsou popsány jeho dějiny, hmotné i nehmotné dědictví a celkový turistický potenciál. V praktické části je použita metoda řízeného rozhovoru s celkem deseti firmami, které podnikají v cestovním ruchu v Bosně a Hercegovině. Řízené rozhovory se zaměřují na aktuální problémy, ale také na aktuální situaci v této oblasti.

Annotation

Title: Development and assumptions of tourism in the territory of Bosnia and Herzegovina

The aim of this bachelor thesis is to approach and map the development and assumptions of tourism in the Balkan state of Bosnia and Herzegovina. The theoretical part describes general and basic information about tourism, its definition and typology. Furthermore, the work briefly characterizes first the Balkan Peninsula, and in other chapters its important state called Bosnia and Herzegovina, which describes its history, tangible and intangible heritage and overall tourist potential. The practical part uses the method of controlled interview with a total of ten companies that do business in tourism in Bosnia and Herzegovina. Guided interviews focus on current issues, but also on the current situation in this area.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce a metodika zpracování.....	2
2.1	Cíl práce	2
2.2	Metodika zpracování.....	2
3	Teoretická východiska.....	3
3.1	Cestovní ruch, definice, rozdělení.....	3
3.1.1	Typologie cestovního ruchu	4
3.1.2	Předpoklady cestovního ruchu	6
3.2	Formy cestovního ruchu.....	8
3.2.1	Venkovský cestovní ruch	8
3.2.2	Rekreační cestovní ruch	8
3.2.3	Sportovní cestovní ruch.....	8
3.2.4	Kulturní cestovní ruch.....	9
3.2.5	Religiózní cestovní ruch.....	9
3.2.6	Temný turismus.....	9
3.3	Marketing.....	10
3.3.1	Marketingový mix.....	10
3.3.2	SWOT analýza.....	10
3.3.3	Kvalitativní výzkum.....	10
4	Praktická část.....	12
4.1	Jihovýchodní Evropa – Balkán, Balkánský poloostrov.....	12
4.1.1	Balkán na přelomu tisíciletí	12
4.1.2	Charakteristika Balkánského poloostrova	12
4.2	Západní Balkán – Bosna a Hercegovina	15
4.2.1	Základní informace o Bosně a Hercegovině.....	15

4.2.2	Demografické složení.....	16
4.2.3	Politický systém.....	17
4.2.4	Hospodářství.....	17
4.2.5	Přírodní předpoklady	18
4.2.6	Sportovní předpoklady	19
4.2.7	Kultura	19
4.2.8	Gastronomie	20
4.3	Historie Bosny a Hercegoviny po roce 1914.....	21
4.3.1	Historie od roku 1914 do roku 1939.....	21
4.3.2	Historie od roku 1941 do roku 1945–2. světová válka	23
4.3.3	Historie od roku 1945 do roku 1958.....	24
4.3.4	Historie od roku 1958 do roku 1992.....	26
4.3.5	Historie od roku 1992 do roku 1995 – Válka v Jugoslávii.....	27
4.3.6	Historie od roku 1995 do roku 2010.....	29
4.4	Současná situace v Bosně a Hercegovině	31
4.4.1	Vývoj cestovního ruchu od roku 1995 do současnosti.....	33
4.5	Hlavní lokality cestovního ruchu.....	34
4.5.1	Sarajevo	34
4.5.2	Mostar.....	35
4.5.3	Medžugorje	36
4.5.4	Neum.....	37
4.5.5	Vlasić.....	39
4.5.6	Visoko	39
4.6	Sběr informací a průběh šetření, výzkumu	42
4.7	Zpracování výsledků.....	43
5	Zhodnocení výsledků.....	56

6	SWOT analýza vývoje a předpokladů CR v Bosně a Hercegovině.....	58
6.1	Strenghts (silné stránky).....	59
6.2	Weaknesses (slabé stránky).....	59
6.3	Opportunities (příležitosti).....	59
6.4	Threats (hrozby).....	60
7	Závěry a doporučení.....	61
7.1	Zhodnocení cíle práce.....	61
7.2	Návrhy a doporučení.....	63
8	Seznam použité literatury.....	65
8.1	Tištěné zdroje.....	65
8.2	Internetové zdroje.....	66
8.3	Zdroje obrázků.....	71
8.4	Tabulky.....	73

Seznam obrázků

Obrázek č. 1	–Balkánský poloostrov včetně sporných území.....	14
Obrázek č. 2	– Politické rozdělení Bosny a Hercegoviny.....	16
Obrázek č. 3	– Hutovo blato.....	19
Obrázek č. 4	– Národní a univerzitní knihovna v Sarajevu.....	22
Obrázek č. 5	– Jasenovac: Jeden z nejbrutálnějších vyhlazovacích táborů Evropy.....	24
Obrázek č. 6	– Carova mešita v Sarajevu.....	25
Obrázek č. 7	– Rozdělení Bosny a Hercegoviny podle Daytonské smlouvy.....	28
Obrázek č. 8	– Sarajevo po válce v roce 1996.....	30
Obrázek č. 9	– Mine: zabranjen prolaz – Miny: zákaz vstupu.....	32
Obrázek č. 10	– Starý most v Mostaru, památka UNESCO.....	36
Obrázek č. 11	– Socha Matky Boží před kostelem v Medžugorji.....	37
Obrázek č. 12	– Město Neum.....	39
Obrázek č. 13	– Pyramida nad městem Visoko.....	40

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – SWOT analýza.....	59

1 Úvod

V této bakalářské práci je řešen vývoj a předpoklady cestovního ruchu na území Bosny a Hercegoviny. Je zmapován vývoj a situace v cestovním ruchu na území Bosny a Hercegoviny s přihlédnutím k historii a politickým konfliktům a situaci v tomto problematickém regionu Evropy.

Důvodem volby tématu byl autorův původ a kořeny v této zemi. Jeho rodiče jsou emigranti z Bosny a Hercegoviny, kteří utekli po občanské válce v bývalé Jugoslávii, která zde v letech 1992-1995 probíhala. Rodiče žili ve městě jménem Kotorsko, kde po válce přišli o všechnen majetek a dům, který byl srovnán se zemí. Po emigraci z bývalé Jugoslávie začali svůj nový život v České republice, kde se sám autor také narodil a celý život zde studuje, takže se pomocí této práce vrací zpět ke svým kořenům a původu. Záměrem autora je zjistit a předat nové informace, které budou přínosem nejen pro něj, ale i pro čtenáře. Jelikož je území Bosny a Hercegoviny bráno stále jako problémové a rizikové pro cestovní ruch, lze tak touto prací zpřístupnit oblast západního Balkánu a přenést o ní nové informace včetně naznačení nových informací pro návštěvníky tohoto regionu.

2 Cíl práce a metodika zpracování

2.1 Cíl práce

Cílem práce je charakterizovat vývoj a předpoklady cestovního ruchu na území Bosny a Hercegoviny od roku 1995 do současnosti.

Cíle bude dosaženo zodpovězením na níže uvedené výzkumné otázky.

- Jak se vyvíjel cestovní ruch v Bosně a Hercegovině po válce v Jugoslávii od roku 1995?
- Jaké jsou předpoklady cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině nyní?
- Jaký má vliv politická situace na cestovní ruch v Bosně a Hercegovině?
- Jaké jsou možnosti zlepšení cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině?

2.2 Metodika zpracování

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části je využito odborné literatury, odborných článků, publikací, a webových stránek. Je zde definována typologie cestovního ruchu, předpoklady cestovního ruchu, formy cestovního ruchu, marketing a marketingový mix. V praktické části je zmíněna historická situace v oblasti v různých obdobích s přihlédnutím k cestovnímu ruchu s důrazem na období od konce války v roce 1995 do současnosti. Dále pak faktory jako ekonomická a politická situace oblasti, kde se autor dostal k současnosti a momentální situaci v zemi. Dále je zde použita SWOT analýza, jež vychází z analýzy a zhodnocení výsledků praktické části, kvalitativního výzkumu – rozhovorů i vlastního pozorování na místě. Praktická část dále obsahuje řízené rozhovory s deseti vybranými manažery v hotelnictví a cestovním ruchu v nejvíce navštěvovaných destinacích Bosny a Hercegoviny, jejich pohled na aktuální situaci v cestovním ruchu a případně možné návrhy na zlepšení a řešení místní problematiky. Na závěru práce je navrženo řešení pro zlepšení situace v cestovním ruchu na základě výsledků řízených rozhovorů a jejich vyhodnocení včetně přeložení především nejprve z bosenského jazyka, dále pak SWOT analýzy a celkového pohledu na téma.

3 Teoretická východiska

3.1 Cestovní ruch, definice, rozdělení

Podle Goeldnera a Richieho (2014) lze cestovní ruch definovat jako komplexní společenský jev, jako souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu, souhrn procesů budování a provozování zařízení se službami pro účastníky cestovního ruchu včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejnosprávních aktivit (politika CR, propagace CR, regulace CR, mezinárodní spolupráce apod.) a reakce místní komunity a ekosystémů na uvedené aktivity. Cestovní ruch, jak uvádí Goeldner a Richie (2014) představuje souhrn aktivit, služeb, hospodářských a společenských odvětví, která poskytují a zajišťují cestovní zážitky, mezi něž patří přeprava, ubytování, stravování, nakupování, zábava, nabídky zájmových aktivit a další hostitelské služby, jež jsou k dispozici pro cestující jednotlivce i skupiny.

Linderová (2015) tvrdí, že na klasifikaci cestovního ruchu existují různé pohledy. V rámci jednotlivých profesních zaměření dochází k vytváření nových kategorií cestovního ruchu. Vlivem globalizace se podle Linderové (2015) mění motivace účasti na cestovním ruchu a vznikají další kategorie, dochází tak k jisté nejednotlivosti v klasifikaci cestovního ruchu. Na základě motivace návštěvníků Linderová (2015) určila druhy cestovního ruchu, a to rekreační, kulturní, společensky motivovaný, sportovní, politicky motivovaný a ekonomicky motivovaný.

Podle Zelenky a Páskové (2012) je cestovní ruch komplexní společenský jev, zahrnující aktivity osob cestujících mimo jejich obvyklé prostředí nebo pobývajících v těchto místech ne déle než jeden rok za účelem zábavy, rekreace, vzdělávání, pracovní či jiným účelem. Dále podle Zelenky a Páskové (2012) také aktivity subjektů poskytujících služby a produkty těmto cestujícím osobám, tedy i provozování zařízení se službami pro tyto cestující osoby včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují,

aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně správních aktivit a reakce na uvedené aktivity.

3.1.1 Typologie cestovního ruchu

Goeldner a Richie (2014) uvádí, že jakákoli snaha v úplnosti definovat cestovní ruch a jeho rozsah musí zahrnout rozličné skupiny, které se na tomto odvětví podílejí a jsou jím ovlivněny. Jejich přístup je zásadní pro rozvoj cestovního ruchu i pro jeho komplexní definici.

Podle Goeldnera a Richieho (2014) lze tedy rozlišit čtyři různé pohledy na cestovní ruch: Turista: Vyhledává rozličné duševní i fyzické zkušenosti a uspokojení. Jejich povaha bude dle Goeldnera a Richieho (2014) značně ovlivňovat jeho volbu destinací a aktivit. Firmy nabízející turistům zboží a služby: Obchodníci a podnikatelé vidí v cestovním ruchu příležitost vydělat poskytováním zboží a služeb, které si turistický ruch žádá. Správa hostitelských zemí či oblastí: Dále politici dle Goeldnera a Richieho (2014) spatřují v cestovním ruchu faktor vnášející kapitál do ekonomik pod jejich správou. Jejich přístup se odvozuje od toho, jaké příjmy mohou občané z tohoto podnikání získat. Hostitelská komunita: Místní lidé obvykle považují cestovní ruch za faktor, který ovlivňuje jejich kulturu a zaměstnanost. Pro tuto skupinu jsou podle Goeldnera a

Richieho (2014) například důležité důsledky interakce mezi značnými počty zahraničních turistů a místními obyvateli.

Galvasová a kol. (2008, cit. dle Linderová, 2015) zmiňují typy cestovního ruchu:

- **Aktivní**
- **Incentivní**
- **Poznávací**
- **Venkovský**
- **Veletržní a kongresový**
- **Lázeňský a rekreační**

Galvasová a kol. (2008, cit. dle Linderová, 2015) dále uvádí druhy cestovního ruchu:

1. **Podle místa realizace**, rozlišuje se na domácí cestovní ruch, zahraniční cestovní ruch, výjezdový cestovní ruch, příjezdový cestovní ruch, tranzitní cestovní ruch a mezinárodní cestovní ruch.
2. **Podle původu návštěvníků**, rozlišuje se na domácí cestovní ruch a zahraniční cestovní ruch.
3. **Podle vlivu na platební bilanci**, rozlišuje se na zahraniční cestovní ruch příjezdový (aktivní), kdy zahraniční návštěvníci přijedou do dané země, a

zahraniční cestovní ruch výjezdový (pasivní), kdy občané dané země vyjedou do zahraničí.

4. **Podle počtu návštěvníků**, rozlišuje se na individuální cestovní ruch, kdy účastník cestuje sám, a skupinový cestovní ruch, tedy různé kolektivy účastníků.
5. **Podle délky trvání**, rozlišuje se na krátkodobý cestovní ruch (do 3 přenocování) a dlouhodobý cestovní ruch (nad 3 přenocování).
6. **Podle způsobu zabezpečení**, rozlišuje se na organizovaný cestovní ruch, kde si účastník cestovního ruchu nakupuje ucelený zájezd, a neorganizovaný cestovní ruch, kde si veškeré služby zajišťuje účastník sám.
7. **Podle způsobu financování**, rozlišuje se na komerční (volný) cestovní ruch, kde si účastník platí veškeré náklady sám a sociální (vázaný) cestovní ruch, kde část nákladů hradí jiná organizace.
8. **Podle převažujícího místa pobytu**, rozlišuje se na městský cestovní ruch, venkovský cestovní ruch, lázeňský cestovní ruch a cestovní ruch v turistických střediscích.
9. **Podle věku návštěvníků**, rozlišuje se na dětský cestovní ruch (do 15 let), cestovní ruch mládeže (15-24 let), cestovní ruch seniorů, cestovní ruch rodin s dětmi a cestovní ruch účastníků mezi 40-50 rokem.

(Linderová, 2015, cit. dle Galvasová a kol., 2008)

3.1.2 Předpoklady cestovního ruchu

Cestovní ruch se, jak uvádí Drobná a Morávková (2013), v poslední čtvrtině dvacátého století prosadil jako nejvýraznější společenský, kulturní a ekonomický jev. Na cestování a aktivitách spojených s cestovním ruchem se každoročně podle Drobné a Morávkové (2013) podílí značná část světové populace. Cestování lidí za poznáním, za rekreací, za sportem, za kulturou či z důvodů náboženských, pracovních a obchodních, se podle Drobné a Morávkové (2013) stalo neodmyslitelnou součástí života lidí a současného životního stylu. Předpoklady, které ovlivňují existenci a rozvoj cestovního ruchu, jejich obecné zákonitosti i uplatnění v konkrétních oblastech a střediscích, se obvykle podle Drobné a Morávkové (2013) člení na lokalizační, realizační a selektivní.

- **Lokalizační předpoklady** umožňují umístění aktivit cestovního ruchu do určité oblasti či lokality. Jejich příznivé hodnoty určují místo, kde se cestovní ruch může

rozvíjet. Jak popisuje Drobná a Morávková (2013), dělí se na předpoklady přírodní, kam patří např. povrch, podnebí, vodstvo, flóra nebo fauna, a na kulturní, které vyplývají z výsledků tvořivé činnosti člověka a souvisejí s historickým vývojem území. Předmětem zájmu turistů jsou architektonické památky, muzea a galerie, archeologické lokality, technické památky, významné parky i památky lidové architektury.

- **Realizační předpoklady** umožňují uskutečnit nároky účastníků cestovního ruchu v oblastech s příznivými lokalizačními podmínkami. Podle Drobné a Morávkové (2013) umožňují dopravit se do těchto míst a využívat je k pobytu, k rekreaci a k dalším aktivitám. Dělí se na předpoklady dopravní a materiálně technické.
- **Selektivní předpoklady**, jak dále uvádí Drobná a Morávková (2013), vyjadřují způsobilost společnosti dané oblasti či země podílet se na cestovním ruchu aktivně i pasivně, tzn. přijímat účastníky cestovního ruchu a stávat se jimi. Umožňují vybrat ty obyvatele nebo ty oblasti, které mají nejlepší předpoklady pro účast na cestovním ruchu. Člení se nejčastěji na předpoklady objektivní a subjektivní.

Zelenka a Pásková (2012) popisují předpoklady cestovního ruchu jako souhrn přírodních a antropogenních aspektů včetně jejich mnohoúrovňových vazeb, které vytvářejí předpoklady pro realizaci cestovního ruchu. Podle funkčně chronologického členění je lze členit na lokalizační předpoklady, selektivní předpoklady, které lze dále členit na politické, demografické, administrativní, urbanizační, sociologické, personální a ekologické a realizační předpoklady. Lokalizační předpoklady se dále dělí na přírodní předpoklady se dále dělí na přírodní předpoklady CR a antropogenní předpoklady CR.

3.2 Formy cestovního ruchu

„Forma cestovního ruchu je typ cestovního ruchu, pro jehož určení je klíčovým kritériem motivace návštěvníka. Základními motivacemi cestovního ruchu jsou odpočinek, poznávání prostředí a kontakty s lidmi, odtud základní formy cestovního ruchu: rekreační, poznávací, socio-profesní a společenský cestovní ruch.“ (Zelenka, Pásková, 2012, str. 167)

3.2.1 Venkovský cestovní ruch

Zelenka a Pásková (2012) definují cestovní ruch jako souborné označení pro druh cestovního ruchu s vícedenním pobytem a s rekreačními aktivitami na venkově (procházky a pěší turistika, projížďky na kole nebo na koni, pozorování a péče o domácí zvířata, konzumace podomácku vyrobených potravin atd.), s ubytováním v soukromí nebo v menších hromadných ubytovacích zařízeních

3.2.2 Rekreační cestovní ruch

„Rekreační cestovní ruch je forma cestovního ruchu, jejíž účastníci jsou motivováni obnovou duševních a fyzických sil. Jedna z prvních a původně i převažujících forem novodobého cestovního ruchu.“ (Zelenka, Pásková, 2012, str. 486)

Rekreační cestovní ruch podle webu e15.cz (2018) je rozšířený v oblasti Balkánu v Řecku, Bulharsku, Rumunsku a v oblasti jaderského moře v Černé Hoře, Chorvatsku a Albánii.

3.2.3 Sportovní cestovní ruch

Podle Vystoupila (2006) lze sportovní cestovní ruch rozdělit na dvě skupiny, a to na formy cestovního ruchu s aktivní sportovní činností a na formy cestovního ruchu s pasivní sportovní činností. Aktivně orientovaný sportovní cestovní ruch zahrnuje, podle Vystoupila (2006) pobyt se sportovní náplní, tomu, kdo se snaží udržet a posílit zdraví. Mezi takovou formu cestovního ruchu patří např. horská a vysokohorská turistika, cykloturistika, vodní turistika a pěší turistika. Pasivní forma sportovního cestovního ruchu zahrnuje tzv. sportovní diváctví, což je pasivní účast na sportovních akcích. Aby

se tato forma mohla zahrnout do cestovního ruchu, musí být návštěva takovéto akce mimo bydliště účastníka. (Vystoupil, 2006)

3.2.4 Kulturní cestovní ruch

Jak uvádí Vystoupil (2006) společným znakem kulturního cestovního ruchu je poznávání jiných kultur, zvyků, tradic, způsobu života, náboženství apod. Mezi formy kulturního cestovního ruchu patří vzdělávací cestovní ruch, který motivuje k získávání znalostí v navštívené destinaci, a můžeme sem zahrnout např. jazykové kurzy a poznávací výlety. Nelze sem však, jak popisuje Vystoupil (2006), zařadit studijní pobyty a jazykové kurzy. Jako další forma se označuje alternativní cestovní ruch, kde jde o cestovní ruch v malých skupinkách, které respektují potřeby a zvyklosti místní komunity, tzn. poznávání života jiných lidí v jejich prostředí. Příkladem takové formy může být agroturistika nebo ekoagroturistika (Vystoupil, 2006)

3.2.5 Religiózní cestovní ruch

„Religiózní cestovní ruch (též náboženský cestovní ruch) je forma cestovního ruchu, jejíž účastníci jsou motivováni návštěvami a prohlídkami religiózních památek – kostelů, katedrál, hřbitovů, poutních míst aj.“ (Zelenka, Pásková, 2012, str. 488)

3.2.6 Temný turismus

Jak uvádí Mowatt – Chancellor (2011, cit. dle Zelenka a Pásková, 2012), temný turismus, neboli darktourism, individuální nebo masový, je zaměřený na místa spojená se smrtí a utrpením – místa bitev, koncentrační a vyhlazovací tábory, místa živelných katastrof a katastrof způsobených člověkem, hromadné hroby a válečné hřbitovy, popraviště, mučírny, místo smrti významné osobnosti, otroctví apod. Některá místa temného turismu: Ground Zero v New Yorku, Alcatraz, Černobyl, Robben Island poblíž Kapského města, Waterloo, Pobřeží Thajska a Indonésie po ničivé tsunami, vyhlazovací tábory Mauthausen a Osvětim-Březinka, okolí Sedanu a Verdunu, invazivní pláže v Normandii aj. (Zelenka, Pásková, 2012)

3.3 Marketing

Marketing, jak uvádí Zelenka a Pásková (2012), je sociální a manažerský proces, v němž jednotlivci a skupiny získají, co potřebují prostřednictvím vytváření a výměny produktů a peněz s ostatními, resp. Proces dosažení cílů organizace spočívající ve zjištění potřeb cílového trhu a uspokojení těchto potřeb lépe než konkurence. Kvalitní marketing se dále dle Zelenky a Páskové (2012) vyznačuje následujícími vlastnostmi: kontinuálnost, plánovitost, úzké propojení se strategií firmy, využívání všech nástrojů marketingového mixu a marketingových nástrojů. Prioritou je uspokojování potřeb zákazníka v souladu s dlouhodobou strategií firmy a zájmy firmy.

3.3.1 Marketingový mix

Marketingový mix jsou podle Morrisona (1995, cit. dle Zelenka a Pásková, 2012) všechny kontrolovatelné faktory, které byly vybrány, aby uspokojily potřeby zákazníka. Mezi součásti marketingového mixu jsou běžně zařazovány produkt, cena, způsob distribuce a propagace (4P, Product, People, Place, Promotion). Web managementmania.com (2019) vymezuje marketingový mix jako metodu stanovení produktové strategie a produktového portfolia.

3.3.2 SWOT analýza

SWOT analýzu popisuje Zelenka a Pásková (2012) jako metodu analýzy silných a slabých stránek dané aktivity, vnějších příležitostí a vnějších hrozeb/omezení, např. při rozvoji infrastruktury CR, v regionálním plánování, v managementu, v marketingu a ochraně životního prostředí. Web managementmania.com (2019) popisuje SWOT analýzu jako univerzální analytickou techniku používanou pro zhodnocení vnitřních a vnějších faktorů ovlivňujících úspěšnost organizace nebo nějakého konkrétního záměru (například nového produktu či služby).

3.3.3 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum popisuje Zelenka a Pásková (2012) jako výzkum zaměřený na individuální a skupinové hodnoty, postoje, názory, pocity a znalosti. V kvalitativním výzkumu se využívá metod řízených individuálních rozhovorů, nestrukturovaných otázek při dotazníkovém šetření, fotodokumentace atd. Dále Zelenka a Pásková (2012) uvádí, že

kvalitativní výzkum může přinést cenné poznatky pro marketing cestovního ruchu, znalost individuálních preferencí, motivace, vnímání procesů v cestovním ruchu, role jednotlivých osobností atd.

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ (Strauss a Corbinová, 1999, str. 10)

4 Praktická část

4.1 Jihovýchodní Evropa – Balkán, Balkánský poloostrov

4.1.1 Balkán na přelomu tisíciletí

Do 21. století, a tedy i nového tisíciletí vstupoval zcela nový Balkán. Jak uvádí Tejchman (2016), zatímco v posledních zhruba padesáti letech byly země jihovýchodní Evropy rozděleny mezi státy socialistické (Albánie, Bulharsko, Jugoslávie, Rumunsko) a státy kapitalistické (Řecko, Kypr), v 90. letech proběhla v prvních letech transformace společenského systému, a tak se celý poloostrov stal kapitalistickým. (Tejchman, 2016)

Tejchman (2016) dále uvádí, že na západním Balkáně státy bývalé Jugoslávie, s výjimkou Slovinska a Makedonie, si státy prošly peklem občanské války a v Albánii se málem zhroutil stát. V roce 2004 v rámci tzv. velkého východního rozšíření bylo do Evropské unie podle Tejchmana (2016) přijato Slovinsko, v roce 2007 Bulharsko a Rumunsko a v roce 2013 Chorvatsko. Asociační dohodu podle Tejchmana (2016) podepsala v roce 2006 Albánie, v roce 2007 Černá Hora a v roce 2008 Srbsko a Bosna a Hercegovina.

4.1.2 Charakteristika Balkánského poloostrova

Balkánský poloostrov se nachází na jihovýchodě Evropy. Jak uvádí web nabalkan.cz (2012), poloostrov je z východu ohraničen Černým mořem, ze západu Jaderským mořem, z jihu Jónským, Krétským, Egejským a Marmarským mořem. Ze severu je poloostrov vymezen řekou Sávou a dolním tokem Dunaje. Na Balkánském poloostrově se, jak uvádí web nabalkan.cz (2012), rozkládají státy Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Černá Hora a Makedonie, část území patří i Chorvatsku, Řecku, Srbsku, Turecku a Rumunsku. Některé zdroje, jako například web poznani.cz (2019), ergo.cz (2019) nebo svetoutdooru.cz (2020), uvádí, že Rumunsko se do Balkánského poloostrova počítá, Slovinsko a Chorvatsko už však nikoliv, protože na něm mají jen malou část svého území. Naopak web balkanskypoloostrov.cz (2020) dává najevo, že se Slovinsko a Chorvatsko do Balkánského poloostrova započítává. Chorvatský web

enciklopedija.hr (2020) říká, že Balkánský poloostrov leží mezi Černým, Marmarským, Egejským, Jónským a Jaderským mořem. Poloostrov však nemá určené horské hranice, které by ho dělily od centrální Evropy, v severní části se ale obecně jedná o nížinu řeky Sávy a Dunaje. Dále dle webu enciklopedija.hr (2020) zabírá Balkánský poloostrov část Chorvatska, Bosnu a Hercegovinu, větší část Srbska, Kosovo, Černou Horu, Bulharsko, Severní Makedonii, Řecko, Albánii, malou část Rumunska a evropskou část Turecka. Na západě, jak uvádí web enciklopedija.hr (2020), se většinou jako hranice Balkánu uvádí Postojnská vrata, Vipavské údolí, a řeka Soča v Tršćanském zálivu. Web nabalkan.cz (2012) uvádí že velká část poloostrova je hornatá. Nejvyšším bodem celého Balkánu a zároveň šestým největším vrcholem Evropy je hora Musala, která dosahuje výšky 2 925 m n. m. Nížiny se nachází u větších řek.

Rozloha poloostrova je podle webu nabalkan.cz (2012) 550 000 km² s celkovou populací přibližně 55 miliónů obyvatel, kteří se hlásí k mnoha různým kulturám a mluví mnoha různými jazyky. Dominantní postavení mají slovanské jazyky, dále albánština, řečtina a také turečtina. Mezi nejvýznamnější balkánské národnosti, jak dále uvádí web nabalkan.cz (2012), patří Řekové (10 milionů), Turci (9 milionů v evropské části Turecka), Srbové (8,5 milionu), Bulhaři (7 milionů), Albánci (5,5 milionu), Chorvati (5,5 milionu), Bosňané (2 miliony), Makedonci (1,4 milionu) a Černohorci (260 000). Nejvýznamněji zastoupeným náboženstvím na Balkáně je podle webu nabalkan.cz (2012) křesťanství a islám.

Web nabalkan.cz (2012) dále tvrdí, že na balkánském poloostrově, zkráceně Balkáně se lze setkat s historií snad na každém kroku, Balkán měl totiž významnou roli už ve starověku, kde byl branou k vyspělým kulturám Malé Asie. Některé doposud živé lidové tradice mají své kořeny právě ve starověku. Pro hudbu balkánského kulturního okruhu, který je celosvětově známý, je charakteristická v první řadě obliba dechových nástrojů, především pístových trumpet, která však tvoří spíše novodobou vrstvu tamní kultury. Z toho se vyvinul typický hudební žánr pro tuto oblast: balkánská dechovka. Kromě syžetů, jak dále informuje web nabalkan.cz (2012), z protitureckých válek jsou pro hudbu Balkánu typické také aksakové rytmy, tanec choro a hudební nástroje jako bulharské dudy, gadulka, duduk, svir, šalmaj, tpan, kaval, tambura nebo gusle. V hudbě

Balkánu se podle webu nabalkan.cz (2012) odrážejí důležité aspekty spojené s bohatým církevním rokem a zvykoslovím.

Oblíbenost zemí balkánského poloostrova podle webu nabalkan.cz (2012) u turistů roste, avšak velmi pomalu – je to dáno díky nedávným válečným zvěrstvům, která se stala v 90. letech 20. století, a které mají lidé stále v živé paměti. Dnes je však na Balkáně bezpečno, stejně jako kdekoli ve vyspělé západní Evropě. Web nabalkan.cz (2012) říká, že lidé na balkánský poloostrov míří, protože zde mohou najít pěkné pláže, malebné ostrůvky, krásnou divokou krajinu, příjemné ceny, památky z doby mocné byzantské a osmanské říše a poměrně kvalitní turistické služby. Pro turisty je zde podle webu nabalkan.cz (2012) také možnost zaplatit si plavbu Jaderským mořem a obeplout tak skoro celý poloostrov.

Obrázek č. 1 – **Balkánský poloostrov včetně sporných území**

Zdroj: waml.org (2015)

Z výše uvedených zdrojů je patrné, že určení a vymezení Balkánského poloostrova není přímo jasné a určené. Mnoho zdrojů má mnoho názorů a vymezení. Nicméně dle mapy (viz obrázek č.1), kde jsou znázorněna i veškerá sporná území je určen takto.

4.2 Západní Balkán – Bosna a Hercegovina

4.2.1 Základní informace o Bosně a Hercegovině

Podle webu mvteo.gov.ba (2020) je Bosna a Hercegovina, ležící na západním Balkáně, velmi mladá země s rozlohou 51 129 km² a přibližně 3,7 miliony obyvatel. Je založená na demokratických principech a vznikla nechvalně známým "krájením" bývalé mocné Jugoslávie. Nezávislosti dosáhla oficiálně sice již 1. března 1992, ale skutečné nezávislosti si mohl stát začít užívat podle webu mvteo.gov.ba (2020) až po bezohledné a ničivé občanské válce trvající až do roku 1995.

Rozdíly mezi Bosnou a Hercegovinou vysvětluje web mvteo.gov.ba (2020). Bosna je severní část federace a končí kousek pod Sarajevem, které tvoří hlavní město i centrum oblasti. Hercegovina s centrem v Mostaru je pak ta jižní oblast, je tedy značně sušší a hornatější, má zřetelně více horský i středomořský charakter. Web mvteo.gov.ba (2020) dále uvádí, že pro toto rozdělení jsou historické důvody z doby pradávno minulé, kdy existovalo středověké bosenské království a hercegovské vévodství. Do hry dále podle webu mvteo.gov.ba (2020) přibývá také Republika srbská s centrem v Banje Luce, která tvoří skoro polovinu území celé federace a táhne se podél celé severní a východní hranice. Zvláštní status má také federální distrikt Brčko v severovýchodním cípu země, který je spravován oběma entitami, jak Federací, tak Republikou srbskou. Hlavním městem této oblasti je Brčko, ležící na hranici s Chorvatskem.

Obrázek č. 2 – Politické rozdělení Bosny a Hercegoviny

Zdroj: mapsof.net (online, 2020)

Nejen hlavním městem, jak uvádí web mvteo.gov.ba (2020), ale také kulturním a ekonomickým centrem federativní republiky, je orientální perla zvaná Sarajevo, která se nachází na geografickém středu země. Se svými zhruba 300 000 obyvateli (s přílehlými aglomeracemi se počítá až s 400 000), jak popisuje web mvteo.gov.ba (2020), je to zároveň nejlidnatější město Bosny a Hercegoviny. Web mvteo.gov.ba (2020) dále uvádí, že úředním jazykem je bosenština, chorvatština a srbština, státní měnou je konvertibilní marka.

4.2.2 Demografické složení

Web businessinfo.cz (2019) zmiňuje obecné informace o demografickém složení. V Bosně a Hercegovině žije přibližně 3 772 274 obyvatel (ke sčítání lidu z roku 2019), hustota obyvatelstva činí 69 obyvatel / km². Co se týká národnostního složení, 50,1 % z celkové populace země tvoří Bosňáci, 30,8 % tvoří Srbové a 15,4 % Chorvati. Počet ostatních příslušníků národnostních menšin nebo osob odmítajících se národnostně přiřadit činí přibližně asi 2 %. Náboženské složení Bosny a Hercegoviny je podle webu

Businessinfo.cz (2019) tvořeno ze 40 % muslimy, 31 % tvoří pravoslavní křesťané, 15 % římských katolíků a přibližně 5 % ateistů. V zemi se také nachází velmi malý počet židů.

4.2.3 Politický systém

Jak zmiňuje web enciklopedija.hr (2020), Bosna a Hercegovina vznikla jako plně suverénní stát Republika Bosna a Hercegovina 5. 4. 1992. Po ukončení válečného konfliktu, jak dále zmiňuje web enciklopedija.hr (2020), došlo k zásadní přeměně ústavy Republiky Bosna a Hercegovina. Vznikly dvě na sobě nezávislé entity, Federace Bosny a Hercegoviny a Republika Srbská, oficiálně zastřešené ústřední vládou, tříčlenným Předsednictvem a dvoukomorovým parlamentem, a s tím spojené legislativy. Hlavu státu podle webu enciklopedija.hr (2020) tvoří tři prezidenti – Bosňák (Šefik Džaferović), Chorvat (Željko Komšić) a Srb (Milorad Dodik), kteří se střídají v úřadě po 8 měsících.

4.2.4 Hospodářství

Podle webu svetadily.cz (2017) bylo hospodářství Bosny a Hercegoviny silně poškozeno vlivem občanské války. Je zde stále znemožněno rozvíjet zemědělství, jelikož v půdě zůstalo přes 8 000 dosud neobjevených min. V oblasti lze najít celá minová pole v oblasti fronty a nejvíce je tímto problémem postiženo hlavní město Sarajevo, které bylo obléháno. Z tohoto důvodu nelze podle webu svetadily.cz (2017) v zemi rozvíjet ani cestovní ruch, který by přinesl tolik potřebné finanční prostředky pro obnovu státu. Proto je Bosna a Hercegovina stále závislá na finanční podpoře ze zahraničí. Díky této pomoci se již podle webu světadily.cz (2017) opravila infrastruktura a zabezpečilo se zásobování vodou, největší snahou státu je však co nejdříve se osamostatnit od této zahraniční pomoci.

Web businessinfo.cz (2017) zmiňuje, že ačkoliv se zemědělství podílí sedmi procenty a těžba dřeva méně než jedním procentem na hospodářské výkonnosti země, největším bohatstvím Bosny a Hercegoviny jsou lesy, které pokrývají polovinu celkového území. Podle webu businessinfo.cz (2017) je tak zemí s největším zalesněním a s nejširším spektrem dřevin v regionu západního Balkánu. Těžba dřeva a dřevozpracující průmysl se řadí mezi jedno z nejdůležitějších odvětví výrobního sektoru díky 350 mil.

eur ročního exportu, tedy podle businessinfo.cz (2017) sedmi procentům vývozu Bosny a Hercegoviny.

4.2.5 Přírodní předpoklady

V Bosně a Hercegovině, jak popisuje web visitmycountry.net (2020), je spousta krásné nedotčené přírody, vodních soutěsek, vodopádů, národních parků, řek a hor. Národní parky Sutjeska, Kozara a Una patří mezi nejkrásnější a nejstarší národní parky v Bosně a Hercegovině, nabízející dech beroucí výhledy a zážitky. Národní park Sutjeska je ze všech nejstarší, byl jím vyhlášen v roce 1962 a je pojmenován podle stejnojmenné řeky, jejíž okolí zahrnuje. Jak dále uvádí web visitmycountry.net (2020), nachází se zde nejvyšší hora celé země – Maglič (2 368 m.) a také jeden z posledních evropských pralesů včetně kamenných památníků, které připomínají boj partyzánů s německo-italskou armádou.

Na jihu Hercegoviny, v dolním toku řeky Neretvy, tam, kde Římané stavěli města, se podle webu.mvp.gov.ba (2020) nachází další národní park Hutovo Blato. Nachází se na půl cesty mezi Jaderským mořem a historickým centrem Mostaru. Je to domov pro stovky druhů ptáků, ryb a jiných živočichů žijící v krystalických vodách, jedná se tak o ideální místo pro rybolov, sledování ptáků i foto safari, v nabídce jsou i pravidelné jízdy lodičkou s profesionálními průvodci. Web.mvp.gov.ba (2020) dále uvádí informace o známých lovištích jménem Kozara na rozloze 18 tisíc hektarů, které jsou charakteristické svým udržováním a výskytem jelenů, lišek, divokých prasat nebo kun. Další z mnoha zajímavých lokalit přírodního charakteru uvádí web.mvp.gov.ba (2020) vodopády Štrbački Buk a Vodopadi Kravic. Řeka Neretva ústí do Jaderského moře deltou o ploše 92 km², jak je na webu dále uvedeno. Dle webu.mvp.gov.ba (2020) je podnebí v Bosně a Hercegovině kontinentální se středomořskými vlivy v oblastech, jež jsou nejbližší k pobřeží. Z čehož vyplývá, že se vyznačuje horkými léty a chladnými a zasněženými zimami.

Obrázek č. 3 – **Hutovo Blato**

Zdroj: feelbosnia.com (online, 2020)

4.2.6 Sportovní předpoklady

Web visitmycountry.net (2020) zmiňuje, že takzvané olympijské hory, Bjelašnica, kde se pořádala zimní olympiáda 1984, se stále využívají jako střediska zimních sportů. Obvyklými turistickými cíli jsou hory, okolí vodopádů a řek s jedinečnými kaňony. Hodně využívané v Bosně a Hercegovině je také horolezectví a cyklistika, nejvyužívanějšími jsou však podle webu visitmycountry.net (2020) vodní sporty a lyžování. Na hlavních říčních tocích Neretva, Drina, Una, Vrbas a Bosna není nejmenší problém najmout si raft i s průvodcem a kompletním servisem, stejně tak jako půjčení lyží v horách nedaleko Sarajeva, kde bylo v roce 1984 zřízeno plně moderní vybavení celých lyžařských letovisek.

4.2.7 Kultura

Podle webu odcestovat.cz (2020) je Bosna a Hercegovina multikulturní zemí. Má v sobě nádechy arabského, středomořského i slovanského světa. Většina věřících Bosňanů jsou sunnitští muslimové nebo pravoslavní. Muslimové dříve své víře byli plně oddáni, dnes se řadí mezi umírněnější, dnes dodržují náboženské svátky a modlitby. Bosna je, jak popisuje web odcestovat.cz (2020), kulturně bohatá, obyvatelé milují tanec, hudbu a také se jim velmi aktivně věnují. Bosňané mají také své báje a pověsti. Tancem Bosny je „kolo“, který je typickým tancem pro Slované. Podle regionů mají, stejně jako lidé v České republice, i své kroje. Hudba je krví v žilách tohoto národa. Bosňané velmi rádi zpívají, ať už na vsi, nebo ve městech. Na venkově je podle webu odcestovat.cz (2020) rozšířená tzv. izvorna muzika a ve městech

sevdalinky, iláhije a kasidy. Sevdalinky jsou vlastenecké balady o lásce a přátelství, které vznikly za dob Osmanů, původně byli šířené hlavně v Mostaru a Sarajevu.

Web cestujlevne.com (2020) uvádí, že zajímavá je situace s náboženskými svátky, protože jde o zemi, kde se mísí tři různá vyznání a každé má tedy své vlastní svátky, a navíc v jinou dobu. Muslimské svátky se slaví podle muslimského lunárního kalendáře. Jak uvádí web cestujlevne.com (2020), jsou to Ramadán bajram, třídní slavnost zakončující postní měsíc ramadán, a Kurban bajram, svátek obětování následující po pouti do Mekky.

Během každého roku se také konají různé festivaly, za zmínku stojí především ty konající se v Sarajevu. Mezi nejznámější, jak dále uvádí web cestujlevne.com (2020), patří Baščašijské noci – hudební, taneční a jiná kulturní představení, Sarajevska zima či Sarajevský jazzový festival. Od roku 1995 se koná každoročně také festival filmový. Za dob Jugoslávie bylo hlavní město Bosny a Hercegoviny známé také jako centrum pop-rocku, některé dnes podle webu cestujlevne.com (2020) úspěšné místní skupiny pochází totiž právě ze Sarajeva.

4.2.8 Gastronomie

Základem bosenské kuchyně, jak uvádí web gastronomickacesta.cz (2020), je maso, které je obsaženo v drtivé většině jídel. Nejčastější je hovězí a jehněčí, většina jídel se pak vaří ve vodě nebo vývaru a jsou lehká. Téměř se nepoužívají omáčky, pouze přírodní šťáva z vařené zeleniny a masa. Bosenská gastronomie je podle webu gastronomickacesta.cz (2020) výrazně ovlivněná tureckými, řeckými a dalšími středomořskými kuchyněmi.

Jednoznačně nejtypičtější bosenský nápoj, jak dále zmiňuje web gastronomickacesta.cz (2020), je káva, jejíž pití je přímo součástí bosenské kultury. Kostky cukru se tradičně máčí do kávy a jedí, tradičně se pak ke kávě vždy podává sklenice vody. Mezi dalšími významné bosenské pokrmy patří Čevapi, což je mix hovězího, vepřového nebo jehněčího masa na grilu, podávané v opečeném chlebu zvaném lepinja, dále Pljeskavica, Ražnjići, Pastrmka, Baklava, Vlašički sir nebo tradiční Burek.

4.3 Historie Bosny a Hercegoviny po roce 1914

4.3.1 Historie od roku 1914 do roku 1939

„Pro obyvatele Bosny a Hercegoviny přinesla první světová válka velké utrpení. Nejvíce strádalo obyvatelstvo podél východní hranice, které bylo bezprostředně vystaveno důsledkům vojenských střetů. Z okolí Foče, Višegradu, Rogatice, Bijeljiny a Trebinje uprchlo na začátku války více než 42 tisíc lidí, kteří hledali útočiště ve vnitrozemí. Dalších zhruba 41 tisíc osob bylo odtud vojáky rakousko-uherské armády násilně evakuováno. Celkově přišla Bosna a Hercegovina během první světové války o 250-300 tisíc lidí (ztráty na bojištích, v důsledku hladu, epidemií apod.), tj. o 12-15 % z celkového počtu svého tehdejšího obyvatelstva. Představovalo to zhruba pětinu všech lidských ztrát v jihoslovanských zemích v průběhu války. Hmotné škody, které utrpěla Bosna a Hercegovina, byly po válce odhadnuty na 2,5 miliardy zlatých franků, což byla jedna čtvrtina všech materiálních škod způsobených první světovou válkou v jugoslávském prostoru.“ (Hladký, 2005, str. 54)

Jak dále uvádí Hladký (2005), ačkoliv se radikální nálady v zemi neuklidňovaly, v období mezi válkami se lidé, vyhnání rakousko-uherskou armádou, vraceli zpět. Po čtyři roky trvající válce se zemi vládoucí Rakousko-Uhersko rozpadlo a Bosna se spolu s Chorvatskem, Srbskem a Slovinskem stala podle Hladkého (2005) součástí nově vytvořeného Státu SHS, později Království Jugoslávie. Bosna a Hercegovina patřila mezi jeho nejméně rozvinuté oblasti a v politice dominoval srbský a chorvatský nacionalismus. Roku 1929 Bosna spolu s ostatními historickými zeměmi Jugoslávie byla dočasně zrušena a její území se rozdělilo mezi několik bánovin, které nerespektovaly národnostní hranice. Každá bánovina, tedy územní jednotka v královské Jugoslávii, jak informuje Hladký (2005), nesla název podle významných řek, jednalo se například o Vrbaskou, Drinskou, Dunajskou nebo Přímořskou bánovinu. Dějištěm mnoha událostí v a po období první světové války bylo hlavní město Bosny a Hercegoviny, Sarajevo. Mimo atentátu na Františka Ferdinanda d'Esteho, který následně zahýbal s celým světem, jak popisuje Hladký (2005), ve městě zůstalo mnoho památek z oné doby. Mezi nejznámější patří například Národní a univerzitní knihovna Bosny a Hercegoviny, která je významnou dominantou celého města, nedaleko které, konkrétně u Latinského mostu, se odehrál světoznámý sarajevský atentát. Další významnou památkou je podle Hladkého (2005)

katedrála srdce Ježíšova, která je největší stavbou svého typu v celé zemi, stará turecká část města Baščaršija s úžasným orientálním nádechem, nebo Zemské muzeum, nejstarší a největší muzeum v Bosně a Hercegovině.

Obrázek č. 4 -**Národní a univerzitní knihovna v Sarajevu**

Zdroj: Mundo.cz (online, 2020)

4.3.2 Historie od roku 1941 do roku 1945–2. světová válka

Fašistické státy napadly Jugoslávii 6. dubna 1941 a po několika dnech ji obsadily. Jak uvádí Hladký (2005), okupanti rozbili zemi na několik částí a 10. dubna 1941 byl v Záhřebu za pomoci Němců a Italů vyhlášen Nezávislý stát Chorvatsko, ke kterému patřilo celé území Bosny a Hercegoviny. Bosna bývala označována jako „srdce chorvatské země“ a bosenští muslimové jako „ušlechtilá součást chorvatského národa“. V srpnu 1941 bylo podle Hladkého (2005) přijato rozhodnutí, že katolická a muslimská víra je absolutně rovnoprávná a kolik autonomií bude mít jedno z nich, tolik bude mít i druhé. Mimo jiné se podle Hladkého (2005) v té době jednalo o výstavbu mnoha muslimských mešit a dalších památek muslimské komunity.

Hladký (2005) dále říká, že se v zemi začal objevovat pojem Ustašovci, což bylo chorvatské ultra nacionální a fašistické hnutí, které bylo pilným žákem svých nacistických ochránců. V duchu nacistické ideologie byl prohlášen za jediný „árijský národ“ národ chorvatský a byly zpracovány plány na „vyčištění chorvatského prostoru“ od veškerého nechorvatského živlu, zejména od Srbů, Židů a Cikánů. Na jejich základě byly od června 1941, jak popisuje Hladký (2005), odváženy tisíce chorvatských a bosenských Srbů do koncentračních táborů, z nichž nejhorší byl chorvatský tábor Jasenovac. Desítky tisíc Srbů byly z Chorvatska vystěhovány do Srbska a asi 200 tisíc jich bylo donuceno podřídit se násilné katolizaci. Při vyhlazovacích akcích ustašovců zahynulo v Bosně a Hercegovině podle Hladkého (2005) také 10 tisíc zdejších Židů, jen v Sarajevu 7 tisíc.

V pozdějších fázích boje se ke komunistům osvobozující Balkánský poloostrov podle Hladkého (2005) přidaly partyzánské bojové oddíly pod vedením Josipa Tita, který se po válce stal vůdcem obnovené Jugoslávské republiky. Krátce po válce v roce 1948 měla země celkem 2,5 milionu obyvatel, dominovali jí Srbové, Bosňáci a Chorvati. Největší nárůst populace země zažila během dvaceti let po válce, podle Hladkého (2005) tehdy žilo v Bosně 3,7 milionu obyvatel. Později nárůst už tolik markantní nebyl. Židovské synagogy byly podle Hladkého (2005) za války vážně poničeny nebo úplně zbořeny, cestovní ruch v zemi naprosto zkolaboval a nastupoval zpět na scénu velice pomalu.

Obrázek č. 5 – **Jasenovac: Jeden z nejbrutálnějších vyhlazovacích táborů Evropy**

Zdroj: Zemavek.sk (online, 2020)

4.3.3 Historie od roku 1945 do roku 1958

Tejchman (2016) říká, že prvořadým úkolem nové Titovy vlády, vytvořené počátkem března 1945, byla obnova válkou těžce postižené ekonomiky. Téměř z poloviny byl zničený průmysl, zcela rozvrácená byla doprava, tři miliony lidí neměly střechu nad hlavou a mnohdy co do úst. Rolníci podle Tejchmana (2016) neměli co zasít a čím obdělávat půdu, na 300 tisíc hospodářství zůstalo bez jakéhokoli živého či mrtvého inventáře. Jugoslávci byli odkázáni sami na sebe, respektive na to, jak dokážou zapojit a zmobilizovat své zdecimované obyvatelstvo. Zvláště aktivně se podle Tejchmana (2016) zapojila mládež, ve své většině opravdu přesvědčená, že právě teď má možnost začít „vytvářet nový svět“.

Web infoglobe.cz (2020) vysvětluje, že pro svoji výhodnou strategickou polohu byla poválečná Bosna vybrána jako centrum vojenského průmyslu, což vedlo k tomu, že se v Bosně koncentrovalo značné množství armádního materiálu a personálu. Jinak byla Bosenská existence podle webu infoglobe.cz (2020) uvnitř Jugoslávie v zásadě prosperující. Navíc díky Jugoslávské doktríně „bratrství a jednoty“, jak uvádí web infoglobe.cz (2020), se multietnická bosenská společnost úspěšně vyvíjela jak kulturně, tak sociálně.

Hladký (2005) uvádí, že nové pracovní příležitosti vyvolaly po válce v Bosně a Hercegovině značné migrační přesuny. Lidé z venkova se houfně stěhovali do měst a do republiky přicházeli také příslušníci dalších jugoslávských národů a národností. Národnostní promíšenost Bosny se tím podle Hladkého (2005) ještě umocnila. Z jednotlivých bosenských národností si ustavení svébytné republiky Bosny a Hercegoviny nejvíce cenili místní muslimové, kteří chovali k Bosně silný citový vztah a ze všech složek místního obyvatelstva ji nejvíce pokládali skutečně „za svou“. (Hladký, 2005)

Symbolickým výrazem toho, že se v poválečné Jugoslávii postupně začínala uznávat existence šesti samostatných národních celků tvořících „rodinu jugoslávských národů“, byla podle Hladkého (2005) úprava dosavadního státního znaku, na němž přibyla šestá národní pochoděň. V hlavním městě Sarajevu byl na první výročí osvobození města od fašistické chorvatsko-německé okupace dokončen Věčný plamen, který se nachází v centru města na Titově ulici a ctí oběti druhé světové války. Mezi památky temného turismu lze zařadit vzpouru v Cazinské krajině, která leží na severozápadě země. Jednalo se o vzpouru bosenského obyvatelstva, které se bouřilo proti kolektivizační politice a komunistické vládě. V několika následných procesech bylo mnoho lidí obviněno z kontrarevoluce a poté, jak uvádí Hladký (2005) postupně pozatýkáno, vysídleno z oblasti či odsouzeno k trestům smrti.

Obrázek č. 6 -**Carova mešita v Sarajevu**

Zdroj: Inspirock.com (online, 2020)

4.3.4 Historie od roku 1958 do roku 1992

Josip Broz Tito podle webu mundo.cz (2020) zemřel 4. května 1980 v Lublani. Jak zmiňuje web mundo.cz (2020), mnoho lidí vzpomíná na Tita v dobrém, protože zhruba od 60. let se ekonomice dařilo, každý měl práci, vzdělání i bezplatnou lékařskou péči, navíc obyvatelé mohli, narozdíl od jiných zemí východního bloku, volně cestovat. Titova idea mnohonárodnostního státu vyhovovala právě Bosně a Hercegovině, kde žili vedle sebe při vzájemné toleranci tři různé národy a kultury. Vrcholem rozvoje země bylo podle webu mundo.cz (2020) konání zimních olympijských her v Sarajevu v roce 1984.

Jak uvádí Hladký (2005), na přelomu 60. a 70. let se projevil politicky rozhoupané poměry v Jugoslávii, kdy došlo k prvním výraznějším protirežimním nepokojům v Kosovu, Srbsku, Slovinsku a Chorvatsku. Nacionalistické vášně propukly naplno po Titově smrti v roce 1980, ve vedoucích funkcích komunistické strany i v armádě měli podle Hladkého (2005) výraznou převahu Srbové, což se nelíbilo Chorvatům ani dalším republikám. Situace se zhoršila, když se hlavou srbských komunistů stal v roce 1989 Slobodan Milošević, který, jak popisuje Hladký (2005), zrušil autonomii Kosova. Na rostoucí snahy jiných republik o vyhlášení nezávislosti podle Hladkého (2005) reagoval silou s tvrzením, že kdekoliv žijí Srbové, tam je Srbsko.

„V Chorvatsku se ve volbách v roce 1990 dostala k moci nacionalistická Chorvatská demokratická unie pod vedením pozdějšího válečného zločince Franja Tuđmana. Srbská propaganda šířila strach z obnovy fašistického Chorvatska, které bude terorizovat srbskou menšinu. Mezi oběma státy propukly ozbrojené boje. K tomu všemu, po několika referendech o samostatnosti Bosny, jejíž obyvatelé se z více než 63 % k samostatnosti kladně vyjádřili, orgány EU oznámily, že s platností od 7. dubna 1992 mezinárodně uznávají nezávislost Bosny a Hercegoviny, aby se mohla bránit proti silovým akcím sousedních států. V týž den navíc bosenští Srbové, kteří samostatnost bojkotovali, vyhlásili v Bosně a Hercegovině plnou nezávislost Republiky srbské. (Hladký, 2005, str. 58)

4.3.5 Historie od roku 1992 do roku 1995 – Válka v Jugoslávii

Důsledkem procesu rozpadu Jugoslávie, jak popisuje Tejchman (2016), začal konflikt po Slovinsku a Chorvatsku i na území Bosny a Hercegoviny. 8. dubna 1992 předsednictvo Bosny a Hercegoviny vyhlásilo válečný stav a změnilo název státu na Republika Bosna a Hercegovina. V zemi se rozžučila válka všech proti všem. Začal boj za etnický čistý území, každá z proti sobě stojících stran chtěla vytvořit a ubránit svůj vlastní stát. Jen za první dva týdny bojů zahynulo na 200 lidí a přes tisíc zmizelo, počet běženců podle údajů OSN dosáhl 230 tisíc a každým dnem se zvyšoval o 30 tisíc lidí. Srbský prezident Slobodan Milošević měl v plánu vytvořit tzv. Velké Srbsko, které by zahrnovalo všechny oblasti Chorvatska s převahou srbského obyvatelstva a celou Bosnu a Hercegovinu. V Bosně rozpoutal genocidu muslimského a chorvatského obyvatelstva, a tam také založil koncentrační tábory. Obléhání Sarajeva, výbuchy min na tržnicích a masové vraždění a znásilňování v celé zemi proměnilo Bosnu a Hercegovinu ve válečnou zónu.

Web mvteo.gov.ba (2020) zmiňuje, že se situace ještě zhoršila, když se v roce 1993 rozpadlo dosavadní spojenectví Chorvatů a muslimů. Stalo se tak poté, co se Tudjman tajně dohodl s Miloševićem na rozdělení Bosny mezi Srbsko a Chorvatsko bez ohledu na místní muslimskou populaci, která podle webu mvteo.gov.ba (2020) tvořila 44% obyvatelstva. Chorvati a muslimové se pustili do sebe a jejich vzájemná válka skončila až v roce 1994 podpisem Washingtonské dohody. Během této války obléhali Chorvati, kteří vyhlásili svoji republiku Herceg-Bosna, devět měsíců muslimský Mostar, a jak uvádí web mvteo.gov.ba (2020), poničili i jeho historické památky včetně Starého mostu. Největší válečný zločin se odehrál ve městě Srebrenica, spadající pod Republiku srbskou. Dne 6. července 1995, jak dále informuje web mvteo.gov.ba (2020), srbské jednotky zaútočily na srebrenickou enklávu bosenských muslimů, kde provedly po holocaustu první soudem označenou genocidu. Přes 8000 mužů bylo povražděno, mnoho žen znásilněno a zastřeleno, povraždění byly i nezletilé děti. Jak dále informuje web mvteo.gov.ba (2020), celkem zahynulo a zůstalo nezvěstných 8373 lidí, a tak dodnes toto místo zůstává největším hromadným masakrem v Evropě od druhé světové války.

Nejsmutnějším příběhem celé války podle webu mvteo.gov.ba (2020) je příběh Sarajeva, které bylo celých 1 200 dní (necelé čtyři roky) neprodyšně obležené Srby. Jedna se o nejdelší obležení města v dějinách moderních válek (leningradská blokáda za druhé světové války trvala méně než dva a půl roku). Jediným spojením s vnějším světem, jak dále uvádí web mvteo.gov.ba (2020), byl 700 metrů dlouhý tunel pod letištěm ovládaným jednotkami OSN. Lidem chyběla voda, elektřina i jídlo a byli pod neustálou palbou odstřelovačů, přesto chodili na kávu, tiskly se noviny, hrálo se divadlo, a dokonce se ve sklepě konala soutěž Miss Sarajevo.

Web mvteo.gov.ba (2020) také říká, že po neúspěchu OSN zasáhlo do konfliktu NATO a po několika cílených bombardováních srbských pozic získala chorvatská armáda část zabraných území zpět. V této chvíli svolali Američané podle webu mvteo.gov.ba (2020) všechny tři strany k mírovému jednání do Daytonu, kde byla uzavřena dohoda o rozdělení země. Část lidí podle webu mvteo.gov.ba (2020) považovala dohodu za odměnění srbské agrese, ale důležité bylo, že zastavila utrpení a zabíjení. Podle Daytonské dohody je Bosna a Hercegovina spravována dodnes.

Obrázek č. 7 - Rozdělení Bosny a Hercegoviny podle Daytonské smlouvy

Zdroj: rferl.org (online, 2015)

4.3.6 Historie od roku 1995 do roku 2010

V roce 2000 převzala Evropská unie podle Tejchmana (2016) odpovědnost za implementaci Daytonské smlouvy. Nová vláda, která vyhrála volby ve Federaci v roce 2001 v čele se Zlatkem Lagumdžijem, si dala do programu urychlený návrat uprchlíků a prohloubení hospodářské transformace cestou restrukturalizace a privatizace. V prvních letech 21. století byl viditelný jistý pokrok. Vláda se, jak popisuje Tejchman (2016), zaměřila na rozvoj turistiky (oprava památek) a dopravní infrastrukturu. Železnice prošly modernizací a začala se budovat dálnice podél Bosny do Sarajeva. V hospodářské oblasti se podařilo zakotvit jednotnou měnu, konvertibilní marku, a ustavit centrální banku v Sarajevu. Hospodářský pokles se však zastavit nepodařilo. Podle Tejchmana (2016) se postupně likvidoval i ten průmysl, který dosud nějak přežíval. Nezaměstnanost dosáhla 44 % práceschopných obyvatel, každý pátý žil na hranici chudoby. V letech 2002-2003 vrcholil návrat vysídlenců, z celkového počtu 2,2 milionů se vrátila zhruba polovina, od té doby však podle Tejchmana (2016) klesá. Podle odhadů, jak uvádí Tejchman (2016) v polovině desetiletí ze čtyř milionů obyvatel Bosny a Hercegoviny žilo ve Federaci 2,3 milionu lidí, v Republice Srbské 1,4 milionu. Bosňáci tvořili 48 %, Srbové 37 % a Chorvaté 14 %.

„Navzdory všem zmíněným úspěchům se nepodařilo splnit hlavní závazek, tj. s pomocí zdárné repatriace uprchlíků obnovit multietnickou harmonickou koexistenci. Stěžejní klauzule o právu na návrat každého vyhnaného je konfrontována s nepříznivým stavem mezietnických kontaktů a přetrvávající etnickou homogenizací. Bosňáci, Srbové a Chorvaté žijí víceméně v oddělených a uzavřených světech. Otřesná je v tomto ohledu především situace ve Federaci, kde v některých školách dokonce dodnes existuje v Evropě nevídaná etnická segregace v podobě tzv. „dvou škol pod jednou střechou“. Boseňští a chorvatští vrstevníci sice docházejí do stejné budovy, ale studují odděleně. Školní budovy mají někdy dokonce i dva samostatné vchody.“ (Žíla, 2013, str. 62).

Společnost je ale rozparcelovaná i v jiných sférách než jen ve školství. V Bosně a Hercegovině podle Žíly (2013) existují tři poštovní služby, tři energetické společnosti či tři mobilní operátoři. V některých okresech dodnes odděleně fungují hasičské sbory či komunální služby. Odlišnosti mezi entitami návštěvník pozoruje také v nápisech v latince či cyrilici, v zelených či modrých tabulkách popisných čísel na domech, ale třeba i na

oblíbenosti značky piva. Jak dále uvádí Žíla (2013), zemi chybějí státní symboly, na nichž by panovala shoda, což ostatně potvrzuje vnucená modrožlutá vlajka země a státní hymna beze slov. Ve většinově srbských a chorvatských oblastech Bosny a Hercegoviny přitom běžně vlají vlajky sousedních států, Chorvatska a Srbska. Každý národ zůstává zakořeněn ve svých národních mýtech, jejichž výklad si vzájemně odporuje. Válečné hrdiny, které jedni oslavují, druzí považují za zločince. Stejně tak se přetvořilo prostředí sídel podle toho, kdo v nich dominuje.

Obrázek č. 8 – Sarajevo po válce v roce 1996

Zdroj: balkaninsight.com (online, 2015)

4.4 Současná situace v Bosně a Hercegovině

Web valka.cz (2010) uvádí, že mezi nejzávažnější ekonomicko-sociální problémy současné Bosny a Hercegoviny, která má jednu z nejslabších ekonomik v Evropě, patří vysoká nezaměstnanost, která dosahuje až 29 %. Zejména mladí a kvalifikovaní lidé se, jak dále uvádí web valka.cz (2010), proto buď za prací masově stěhují do západní Evropy, USA či Austrálie, nebo do zaměstnání dojíždějí do okolních států, Srbska, Chorvatska nebo Slovinska. Navíc je stále znát masový odliv inteligence během války. Jednou z příčin nepříznivé ekonomické situace je podle webu valka.cz (2010) nejednotná státní hospodářská politika. Obě entity, tj. Federace a Republika srbská, podle webu valka.cz (2010) na sobě jednájí nezávisle, mají vlastní hospodářskou politiku a vlastní daňový systém, což v důsledku tvoří vnitrostátní obchodní bariéry a v neposlední řadě tato nepřehledná situace právě nepodporuje příliv zahraničních investic. Situaci nenapomáhá ani současná migrační krize, na území Bosny a Hercegoviny od roku 2018 podle serveru vaticannews.va (2019) vstoupilo více než 40 000 uprchlíků, kteří doufají ve vstup do EU, více než 7 000 se usadilo v přelidněných kempech v severozápadním městě Bihać, další ve známém táboru Vučjak. Mnoho těchto uprchlíků podle webu valka.cz (2010) nemá přístup k pitné vodě, situaci se však snaží napomáhat Červený kříž, který rozdává malé plastové lahve s čistou vodou, nevědomky tím však prohlubuje čím dál aktuálnější plastovou krizi.

„Rozhodující politickou funkci zastává Vysoký představitel mezinárodního společenství pro Bosnu a Hercegovinu. Tento protektor má široké dozorcí a výkonné pravomoci v zákonodárné i politické sféře a užívá je – například v březnu 2005 odvolal chorvatskou „spoluhlavu“ státu. Na bezpečnost dbá 7 tisíc vojáků evropských sil EUFOR z 33 zemí světa včetně Česka. Za války změnilo v letech 1992-1995 bydliště, z větší části nedobrovolně, asi 2,2 milionů osob, z nichž se do konce března 2006 navrátilo 1053 tisíc přesídlenců a uprchlíků. Proces tohoto pohybu spěje zvolna k završení, v roce 2005 jen 6688 navrátilců a zdá se, že asi polovina uprchlých se zabydlila v nových lokalitách v Bosně a Hercegovině nebo v cizině a do původních domovů se vrátit nehodlá, popřípadě nemůže – domy byly vypáleny nebo obsazeny sousedy, kteří se spolupodíleli na jejich vyhnání. Panuje nerovnováha v počtu návratů do obou území s tím, že do válkou

více postižené srbské části přichází méně Srbů, kteří zůstali v Srbsku nebo našli živobytí v zahraničí. (Šlachta a kol., 2007, str. 151)

Web businessinfo.cz (2019) poskytuje detailnější informace o demografickém složení a hospodářství Bosny a Hercegoviny. Střední délka mužů v zemi je přibližně 75 let, střední délka žen v zemi je přibližně 82 let. Gramotnost činí 86 %, natalita 0,8 % a urbanizace dosahuje 47 %. Nezaměstnanost v roce 2009 podle webu Businessinfo.cz (2019) činila neuvěřitelných 40 %. HDP na osobu dle parity kupní síly Světové banky je 13 200 dolarů na osobu.

Web MZV.cz (2020) zmiňuje, že nebezpečí pro rozvoj hospodářství a čile se rozvíjející cestovní ruch představují zejména zaminované oblasti a nevybuchlá munice. Od r. 1996 do r. 2016 bylo odminováno území o rozloze 3 109 km², stále však zůstává značná část území s rizikem existence min nevyčištěna, dle údajů webu MZV.cz (2020) z konce r. 2017 se jedná o 1091 km², což je 2,2 % území Bosny a Hercegoviny. Počet zaminovaných lokalit je přes 8000, počty min a nevybuchlé munice činí asi 80 tisíc. Odminována jsou města a obývané části Bosny a Hercegoviny, avšak horská turistika nese značné riziko, protože ne všechny zaminované oblasti jsou podle webu MZV.cz (2020) řádně označeny. V zimě skýtají hory v okolí Sarajeva kvalitní podmínky pro lyžování, výrazně zapracovávat se začíná i cykloturistika. V Bosně a Hercegovině se podle webu MZV.cz (2020) nachází také spousta historických památek, především hradů a menších městeček, kterým však chybí turistická infrastruktura.

Obrázek č. 9 - **Mine: zabranjen prolaz – Myny: zákaz vstupu**

Zdroj: mtbguide.cz (online, 2015)

4.4.1 Vývoj cestovního ruchu od roku 1995 do současnosti

Podle webu mvteo.gov.ba (2020) je cestovní ruch velice rychle rostoucí sektor ekonomiky tohoto státu. Bosna a Hercegovina je ve skupině států se zdatelně rostoucím rozvojem cestovního ruchu od roku 1995. Příjezd turistů vzrostl meziročně o 24 % mezi lety 1995–2000. Dle výsledků Světové turistické organizace se za rok 2008 nacházela na vrchu tohoto růstu, jednalo se až o 20 %. V roce 2016 bylo v Bosně a Hercegovině zaznamenáno 1 148 530 turistů, což znamenal nárůst o 11,6 % v porovnání s minulými lety, kdy bylo uskutečněno přes 2 miliony přespání, z čehož byli podle odhadů až 69% zahraniční turisté. Podle odhadů Světové turistické organizace bude Bosna a Hercegovina mít 3. největší stopu růstu cestovního ruchu na celém světě v dobách od 1995 až po současnost. Podle webu mvteo.gov.ba (2020) bylo v minulých letech Sarajevo označeno jako 43. nejlepší město na světě k navštívení, v posledních letech se dostalo již mezi 10. nejlepšími. Toto umístění ho zařadilo např. před Záhřeb, Lublaň nebo Bělehrad.

Jak dále uvádí web mvteo.gov.ba (2020), příjmy z turismu jsou od dob války v Jugoslávii meziročně stále ekonomicky významnější. V Bosně a Hercegovině jsou dostupné letní i zimní destinace s kontinuitou turismu během celého roku. Web mvteo.gov.ba (2020) informuje, že díky tomu, že je země především hornatá a bohatá na zimní sporty, dostalo Sarajevo ocenění v konkurenci 100 měst za nejlepší zimní turistickou destinaci.

Visoko v minulých desetiletích podle webu mvteo.gov.ba (2020) zažilo velký nárůst příjezdu turistů díky bosenským pyramidám, např. v roce 2006, kdy navštívilo město 10 tisíc turistů během prvního víkendu v červnu, kdy byly pyramidy otevřeny pro veřejnost. Medžugorji dále podle webu mvteo.gov.ba (2020) navštívilo od konce války v Jugoslávii kolem 30 milionů turistů. Podobný nárost zažívají od války všechna důležitá a známá místa cestovního ruchu v zemi.

Dle webu mvteo.gov.ba (2020) je stále velkým problémem a komplikací pro rozvoj cestovního ruchu nevyřešená a nepročištěná válečná munice. Samozřejmě od roku 1996 po válce dodnes došlo k velkému pokroku a velká část je již vyčištěna, nicméně velká a značná část stále zůstává. Web dále také informuje o špatném stavu infrastruktury, jež v některých případech nebyla ještě od války zrekonstruována a opravena.

4.5 Hlavní lokality cestovního ruchu

4.5.1 Sarajevo

Sarajevo, ležící v údolí při řece Miljacka, je podle Galbraitha a kol. (2001) hlavním městem Bosny a Hercegoviny a za času Jugoslávie jejím etnickým mikrokosmem. Její přes 6. století staré dědictví bylo rozbito bosensko-srbským dělostřelectvem během obléhání v letech 1992-1995, památky se nicméně z velké části povedlo zrekonstruovat. Kameny dlážděná Baščaršija neboli turecká čtvrť, jak uvádí Galbraith a kol., (2001), kde se svými obchody dorážejí řemeslníci nabízející bronz, je srdcem Sarajeva. Půvabná rakousko-uherská Národní knihovna leží na východním okraji města na konci Baščaršije. Budova byla podle Galbraitha a kol. (2001) zničena zápalnou bombou 25. srpna 1990, 100 let poté, co byla zahájena její výstavba. Rakouský arcivévoda František Ferdinand d'Este a jeho žena Sofie zastavili u Národní knihovny 28. června 1914, a poté jeli podél řeky v otevřeném voze ke druhému mostu. Zde byli zastřeleni srbským atentátníkem Gavrilem Principem. V centru města připomíná Věčný plamen 2. světovou válku. Galbraith a kol. (2001) dále informují, že místa bohoslužeb čtyř rozdílných náboženství leží v těsné blízkosti, jedná se o katolický a pravoslavný kostel, Gaziv-Husrevbeyova mešita a stará židovská synagoga. Jasně žlutý Holiday Inn byl jako jediný za války v bývalé Jugoslávii fungující hotel válečným domovem mezinárodních zpravodajů. Naproti Holiday Innu je Národní muzeum se zajímavými archeologickými a etnologickými sbírkami. Historické museum o kousek dál vystavuje staré fotografie Bosny a Hercegoviny a pořádá různé výstavy, z nichž některé se týkají nedávné války. Dále se podle Galbraitha a kol., (2001) na konci srpna na každoročním sarajevském festivalu promítají mezinárodní filmy, zimní festival v únoru a březnu je naopak věnován divadlu a muzikálu. Město kromě atentátu přitáhlo světovou pozornost také v roce 1984, kdy hostilo XIV. zimní Olympijské hry. Tento areál byl za války poškozen a od té doby chátrá. (Galbraith a kol., 2001)

Sarajevo navštívilo v roce 2018 podle webu xinhuaet.com (2019) celkem 573 227 turistů, jednalo se tak o rekordní skoro 19 % nárůst oproti minulému roku. Nejvíce turistů, celkem 87 %, bylo zahraničních, nejvíce jich bylo z Turecka, Chorvatska, Číny,

Spojených Arabských Emirátů a Slovinska. Absolutní rekord podle webu xinhuaet.com (2019) vytvořili turisté z Číny, kteří se postarali o více než 118% nárůst.

V Sarajevu se podle webu e15.cz (2018) nachází nejznámější památka spojená s temným turismem. Jedná se o Latinskou ćupriju neboli Latinský most přes řeku Miljacka v centru Sarajeva, kde separatista Gavrilo Princip spáchal atentát na arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Esteho, který vyústil v 1. světovou válku.

4.5.2 Mostar

Mostar, hlavní město Hercegoviny, jak uvádí Galbraith a kol., (2001), je krásné středověké město v údolí průzračně zelené řeky Neretvy. Jeho název je odvozen od tureckého mostu z 16. století, který se klenul nad řekou. Město bylo dějištěm intenzivních muslimsko-chorvatských bojů během nedávné války, mnoho budov je stále poškozeno, onen turecký most byl zničen chorvatskými minomety v listopadu 1993. Jak dále informuje Galbraith a kol., (2001), město je segregováno na muslimský sektor, ležící na východním břehu, a chorvatský sektor, rozkládající se na západním břehu. Za války v bývalé Jugoslávii mnoho lidí odešlo a turisté Mostar nenavštěvovali, nyní je však cestovní ruch na vzestupu díky známým středověkým stavbám, kamenným uličkám a tureckým obchodům se suvenýry, které dodávají Mostaru jeho kouzlo. Nejznámější památkou zapsanou v seznamu UNESCO je podle Galbraith a kol., (2001) Starý most, který byl v nedávných letech přestavován a který je srdcem Kamenného starého města, zvaného Kujundžiluk. Tato část Mostaru se rozprostírá po obou stranách Starého mostu a je plná malými obchůdky prodávajícími suvenýry v tureckém stylu. Nejznámější mešita v Mostaru, nacházející se na východní straně, je dále podle Galbraith a kol., (2001) Karadžozbegova mešita, jejíž špička byla během války v Jugoslávii vyhozena do povětří. Turecký dům, nacházející se nedaleko, je vybaven koberci a nábytkem opět v tureckém stylu. Od svého otevření v prosinci 1997 je velké moderní Pavarottiho podle Galbraith a kol. (2001) hudební centrum centrem kulturních aktivit v Mostaru, sponzorujícím hudební a taneční kurzy.

Obrázek č. 10 - **Starý most v Mostaru, památka UNESCO**

Zdroj: stocksy.com (online, 2013)

4.5.3 Medžugorje

Medžugorská farnost se nachází v západní Hercegovině nedaleko Mostaru. Do 80. let 20. století to byla chudá vesnička, dnes je to však podle Mráčka (1990) světově proslulé poutní místo díky údajnému zjevení Matky Boží skupině šesti dětí 24. června 1981. Mráček (1990) říká, že i když Matku Boží během tohoto zjevení vidělo více lidí, k vizionářům se řadí Ivanka, Mirjana, Vicka, Marija, Ivana a Jakov. První den, 24. června, dvě dívky šly kolem kopce Crnica, když v tom se jim, ve vzdálenosti asi 200 m, v místě, kterému říkali Podbrdo, zjevil mimořádně velký příjemný jas, nad nímž se vznášela dívka. Následující den, kdy se v celé vesnici o této události hovořilo, se stejná dívka zjevila dalším čtyřem dětem, které cítily nevysvětlitelně silné přitahování na vrch kopce. Matka Boží, s tváří dvacetileté dívky zahalené pláštěm úžasné krásné šedé barvy, se údajně těmto dětem podle Mráčka (1990) zjevovala každý den a každému postupně sdělila deset tajemství týkající se budoucnosti. Jednomu z nich se zjevuje údajně až dodnes.

Vesničané však dětem nevěřili, dokonce je podle Mráčka (1990) obvinili, že si přivezli ze Sarajeva halucinogenní drogy a zavolali na ně policii, která je odvezla k výslechu a nechala je podřídit se neuropsychiatrickému vyšetření. Popularizaci místa se podle Mráčka (1990) však vesničané vyhnout nedokázali, místní farář oznámil, že se bude každý večer v kostele sloužit mše svatá a vyzýval lidi, aby po zjevení na kopci přišli do kostela na mši.

Web mundo.cz (2020) říká, že zjevení má svoje kritiky, a dokonce nebylo dosud oficiálně uznáno jako věrohodné ani papežem, to však nebrání milionům poutníků, aby sem proudily. Stále se dokonce objevují zprávy o nových zázracích. Medžugorje je dnes podle webu mundo.cz (2020) velmi komerčním místem s velkým množstvím ubytovacích kapacit a stánků s často nevkusnými suvenýry. Městečko, které mělo k roce 2015 jen 2 306 obyvatel, je také častým cílem autobusových zájezdů od moře z Chorvatska. Mezi významná poutní místa na Balkánském poloostrově patří například srbský klášter Ostrog nebo chorvatská Marija Bistrica, nejvýznamnějším číslem, co se týká počtu turistů má však Medžugorje, podle chorvatského webu total-croatia-news.com (2019) přesahují počty každý rok jeden milion, a zároveň 5 % všech turistů z Chorvatska.

Obrázek č. 11 - Socha Matky Boží před kostelem v Medžugorji

Zdroj: Cruxnow.com (online, 2019)

4.5.4 Neum

Velmi rušné letovisko ležící při zálivu Klek-Neum se podle webu chorvatsko-manie.cz (2019) táhne na pobřeží v délce 15 kilometrů a má populaci přibližně 4 500 obyvatel. Neum se nachází 60 kilometrů od Dubrovníku a 70 km od Mostaru. Město Neum je jedinou přímořskou osadou Bosny a Hercegoviny. Jak uvádí web chorvatsko-manie.cz (2019), po stabilizaci poměrů v zemi koncem 90. let minulého století nastal obrovský rozvoj města. Neum leží ve strmých kopcích, které obklopují písčité pláže a několik velkých hotelů, které mají kapacitu přes 5 000 lůžek. Jak uvádí web chorvatsko-manie.cz (2019), ceny jsou v Neumu nižší než v sousedním Chorvatsku, proto se sem sjíždějí zájemci i z dalekého okolí, především Chorvaté. Cestovní ruch a obchod ve

městě je hlavním přispěvatelem do ekonomiky této bosenské oblasti. Mnoho turistů cestujících přes Bosnu a Hercegovinu zde tankuje plnou nádrž díky významně nižší ceně a místní pumpaři mají žně. Největší kulturní akcí podle webu chorvatsko-manie.cz (2019) v Neumu je svátek Panny Marie, který je dnem města, součástí oslav je pak také hudební festival Etnofest Neum.

Web svetobeznik.info (2019) zmiňuje, že výhoda moře oproti sousednímu Chorvatsku je jeho klidnější povaha díky poloostrovu Pelješac, který chrání celé pobřeží. Další výhodou moře je vyšší teplota, pozvolný přístup a fakt, že rodiny s dětmi se nemusí obávat velkých vln. Tato oblast kromě koupání podle webu svetobeznik.info (2019) nabízí také aktivity v blízkém okolí, například výlety loďkou po zálivu, kde čeká nádherný pohled na pobřeží s majestátními kopci za městem, nebo výlet do kopců, které nabízí jedinečný výhled na moře a okolí. K dispozici jsou také sportovní aktivity, daří se zde potápění, šnorchlování, nebo jet-ski. Na pláži, jak uvádí web svetobeznik.info (2019), je možnost pro sportovní nadšence zahrát si stolní tenis, volejbal nebo minigolf.

Web sarajevotimes.com (2017) říká, že každý den letní sezóny v roce 2017 počet turistů přesáhl 30 000. Každý rok mají největší zastoupení turisté z evropských zemí, například z Francie, Itálie, Německa, České republiky, Polska a Rakouska. Čím dál větší zastoupení, jak dále říká web sarajevotimes.com (2017), mají také turisté z Asie, nejvíce z Jižní Korei a Malajsie. Počet turistů každým rokem stoupá, v roce 2020 se podle webu sarajevotimes.com (2017) očekává denně více než 33 000 návštěvníků.

Obrázek č. 12 - **Město Neum**

Zdroj: chorvatsko-manie.cz (online, 2019)

4.5.5 Vlasić

Bosna a Hercegovina kromě rekreačního, religiózního, kulturního a temného turismu nabízí také turismus sportovní, například zimní lyžování a snowboarding. Nejpopulárnější zimní turistickou destinací je podle webu sarajevotimes.com (2018) horský masív Vlasić nacházející se v centrální Bosně, nejvíce turistů vyhledávající zimní sporty pochází z Chorvatska, Turecka a Slovinska.

4.5.6 Visoko

Mezi často přehlížené kulturní pozůstatky minulých věků patří oblast města Visoko ležící 25 km severozápadně od Sarajeva. Podle webu sarajevotimes.com (2018) bylo Visoko hlavním městem středověké Bosny a duchovním centrem dlouho potlačované bosenské církve. Do 20. století zůstalo jen málo z této slávy a stalo se nepřehlédnutelným, do značné míry zapomenutým městem. Poté, jak uvádí web sarajevotimes.com (2018), přišla odvážná tvrzení, že zalesněný trojúhelníkový kopec, který výrazně vyčnívá nad městem, je ve skutečnosti největší pyramidou na světě. Web zajezdy-pozanavaci.eu (2020) uvádí, že pyramida ve Visoku není jediná a že tyto pyramidy jsou něčím, co v Evropě nemá obdoby. Z dálky vypadají všechny jako normální zelené zarostlé i

zalesněné kopce, jak dále uvádí web sarajevotimes.com (2018), jsou si však nápadně podobné a mají na první pohled společné prvky, například z geometrického hlediska čtyři stěny trojúhelníkového tvaru, plošinu na vrcholu, vnitřní prostory podzemní chodby a komory nebo astronomické a matematické souvislosti. Jejich základem je podle webu euronews.com (2020) podivný materiál, evidentně vytvořený člověkem.

O podivném původu Bosenských pyramid vypráví také web atlasobscura.com (2020). Jedná se údajně o velmi dobře propracovaný marketingový byznys, kdy v pozadí stojí skvěle vymyšlený příběh, který přitahuje nábožensky orientované turisty. Ačkoliv původ pyramid není dosud zcela jasný a podložený, a jak uvádí web euronews.com (2020), je také cílem mnoha diskuzí světových odborníků, stále se ale společně s Medžugorji jedná o jednu z nejnavštěvovanějších míst v celé zemi. Web euronews.com (2020) dále vypráví o festivalu jménem Equinox, který se každoročně pořádá v blízkosti pyramid a nabízí místním obyvatelům způsob, jak utéct od starostí každodenního života. Součástí bosenských pyramid jsou podle webu euronews.com (2020) také podzemní chodby, které se nacházejí v hloubce 30 metrů a mají délku 1 850 metrů. Jsou to místa určená k meditaci, která podle dotázaných turistů obsahují nevysvětlitelný zdroj pozitivní energie.

Obrázek č. 13 - **Pyramida nad městem Visoko**

Zdroj: medjugorje.eu (online, 2018)

Z výše uvedených zdrojů vyplývá, že pyramidy ve Visoku jsou společně s Medžugorjí jedny z největších turistických atrakcí Bosny a Hercegoviny. Ačkoliv

pravdivost těchto dvou atraktivit je sporná a zatím neprokázaná, stále se jedná o důležité součásti tamního cestovního ruchu. Z autorových nedávných cestovatelských zkušeností lze potvrdit, že se opravdu jedná o dobře marketingově propracovaný produkt včetně možnosti prohlídky celého komplexu s průvodcem. U vstupu se nachází několik tabulí s popisem celého příběhu, včetně světoznámých osobností, které místo navštívili.

4.6 Sběr informací a průběh šetření, výzkumu

Cílem bakalářské práce je nejen prezentovat informace o Bosně a Hercegovině jako o geografické oblasti, ale také zjistit, jaký má v této zemi cestovní ruch vývoj a předpoklady, dále zjistit celkovou podnikatelskou situaci, v čem podniky ve svém fungování vidí slabiny a příležitosti, a v neposlední řadě také předat návrhy pro jejich pomoc a zlepšení. Kvalitativní výzkum ve formě hloubkových řízených rozhovorů praktické části byl vypracován tak, aby mohl být srozumitelně a stručně těmto podnikům předložen a s nimi diskutován. Z důvodu nečekané epidemické situace COVIDU-19 proběhl kvalitativní výzkum pouze s 10 subjekty, nicméně složení respondentů i forma otázek a odpovědí jsou zárukou dobrého výsledku.

Metodika sběru informací spočívala ve vytvoření tohoto kvalitativního výzkumu ve formě řízených rozhovorů, které obsahují 14 otevřených otázek, kde se dotazovaný subjekt mohl rozmluvit a diskutovat o konkrétním problému. Díky jazykovým schopnostem autora bylo možné navštívit 10 vytipovaných subjektů v turisticky nejnavštěvovanějších lokalitách přímo v Bosně a Hercegovině v období 1 týdne, díky mírně zlepšené epidemiologické situaci, a předložit otázky a osobně diskutovat výsledky a navrhnout řešení na zlepšení situace. Celý kvalitativní výzkum probíhal ve velice dobrém duchu a přinesl nejen pro autora a tuto práci mnoho nových a zajímavých informací.

4.7 Zpracování výsledků

Otázka 1: Představení: Název podniku, sídlo

Dotazováno bylo 10 manažerů v těchto hotelech.

- **Posejdon Hotel Neum**
- **Eden hotel and Spa Mostar**
- **Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik**
- **Hotel Herceg Medjugorje, kardinala Stepnica Medjugorje BiH**
- **Ibys Hotel style Sarajevo**
- **Hotel Piramida sunca Visoko**
- **Hotel Stella Neum**
- **Hotel Sunce Vlačić**
- **Sinan Han Motel Mostar**
- **Hollywood hotel Sarajevo, Illidža**

Konkrétní hotely byly vybrány v nejnavštěvovanějších lokalitách v Bosně a Hercegovině, aby měly patřičnou váhu a zkušenosti s hosty. Odpovědi byly co možná nejrozsáhlejší a nejvíce směrodatné.

Otázka 2: Jak dlouho podnikáte v cestovním ruchu?

Posejdon Hotel Neum: „Podnikáme v tomto oboru 11 let, dříve jsme pracovali i v jiných sektorech, nyní již pouze v tomto.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Podnikáme 7 let.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „V oboru podnikáme 5 let.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinala Stepnica Medjugorje BiH: „Podnikáme 10 let.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Nyní podnikáme již 15. rokem.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Podnikáme 14. rokem.“

Hotel Stella Neum: „V cestovním ruchu podnikáme 6 let.“

Hotel Sunce Vlačić: „Podnikáme 14 let.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Podnikáme tu už 12 let.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Ilidža: „V hlavním městě podnikáme 10. rokem.“

Jak je výše uvedeno, každý byl dotázán, jak dlouho daná firma v oboru podniká. Všechny odpovědi byly situovány mezi 5 a 15 lety podnikání a zkušeností v tomto segmentu. Z tohoto jasně vyplývá, že rozvoj a hlavní rozkvět oboru byl a je v posledních patnácti letech, a že jeho růst a stoupající tendence jsou otázkou dalších let.

Otázka č 3: Jak spatřujete podnikatelské prostředí v cestovním ruchu v Bosně a Hercegovině?

Posejdon Hotel Neum: „Myslím si, že naše země toho má hodně co nabídnout a taky velký potenciál, nicméně jí brzdí opravdu hodně faktorů.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Myslím si, že je to velice nevyzpytatelný obor, je to jak na houpačce, nicméně se snažíme důstojně obstát.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Jedná se o velice perspektivní obor, který podle mě má svůj vzestup teprve před sebou.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Je to krásný obor, ale hrozně nejistý.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Jedná se o velice dobře a kladně se vyvíjející obor a byznys. Myslím si, že nárůst a obliba tohoto segmentu teprve poroste.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Spatřuji ho skvěle. jde o nejperspektivnější a nejvíce se rozvíjející segment ekonomiky v posledních letech.“

Hotel Stella Neum: „Velice perspektivní obor, který má v našem okolí, a nejen Neumu, co nabídnout, což se v posledních letech jen potvrzuje.“

Hotel Sunce Vlačić: „Cestovní ruch je jeden z oborů, který má opravdu veliký smysl, poslední dobou zažívá velký boom, a tak si myslím, že jeho růst teprve přijde.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Je zde velký potenciál, jedná se o rozvíjející se obor, v našem státě obzvlášť.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Ilidža: „Jedná se o velice zajímavý a rozvíjející se byznys v našem státě, jeho nárůst a zlepšení je znatelný.“

Dotazované hotely kvitují a spatřují obor jako velice perspektivní. Jedná se podle nich o jednu z nejlepších a nejnadějnějších oblastí celé ekonomiky země. Perspektivu spatřují nejen ve své lokalitě, ale v zemi jako celku.

Otázka č. 4: Jaké si myslíte, že jsou nejlepší předpoklady pro cestovní ruch ve vašem okolí?

Posejdon Hotel Neum: „Předpoklady, jak jsem řekl, jsou opravdu veliké a stále ještě pořádně nevyčerpané, v našem okolí se jedná především o přístup k moři a s ním spojený turismus a různé aktivity.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Mostar je krásné město, ať už jeho historické centrum nebo okolí. Máme zde několik věcí, na které jsme právem hrdí, například historický most, dále je v okolí opravdu krásná příroda a nespočet námětů na výlety.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Travnik a naše okolí ve střední Bosně je snad tím nejkrásnějším a přírodně nejzajímavějším, je tu opravdu hodně k vidění a potenciální turisté mají opravdu velké možnosti, od horské turistiky až po výbornou gastronomii. Ostatně tato zem je jedním velkým skvostem, a tak si myslím jen to pozitivní.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Naše kouzelné město a jeho okolí nabízí opravdu jedinečný zážitek, a tak se ne nadarmo říká, že jsme jedním z nejnavštěvovanějších míst v Bosně. Bosna toho má opravdu hodně nabídnout.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Naše krásné pyramidy jsou opravdu skvost, potenciál a předpoklady jsou zde opravdu veliké, jezdí nám sem opravdu čím dál více turistů, kteří jsou tímto místem naprosto okouzleni.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Sarajevo je skvost, centrum má krásný historický nádech, spoustu kulturního života, a mnoho dalšího. Bosna jako taková je opravdu velice nadějná země.“

Hotel Stella Neum: „Rekreační typ turismu je čím dál oblíbenější, zde v Neumu to spatřujeme, naše pobřeží nabízí skvělé vyžití. Dále pak stojí za zmínku nedaleké pobřeží Chorvatska, které vybízí k mnoha výletům.“

Hotel Sunce Vlačić: „Vlačić a okolí našeho hotelu je lokalita, která vybízí k velké škále aktivit a nabízí spoustu produktů. Je tu jeden skvost vedle druhého a možností, kde si odpočnout a zažít krásné chvíle, je opravdu nespočet, ať už jde o horskou turistiku, jízdy na čtyřkolkách, lyžování, snowboard, zimní skútry a mnoho dalšího.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Mostar je snad to nejhezčí místo Bosně a Hercegovině, naše staré město a jeho skvosty v čele se starým mostem je opravdu něco skvělého.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Sarajevo je klenot, je to nejen hlavní město byrokraticky, ale hlavní město také duševně, jedná se opravdu o ideální místo, kde se mísí snad vše pro Balkán potřebné. Jak my s oblibou říkáme, kdo miluje Sarajevo, miluje i Bosnu a Hercegovinu.“

Každý z dotázaných samozřejmě uváděl svoji lokalitu jako tu nejlepší a nejperspektivnější, nicméně v celkovém hledisku byly všichni dotázaní spokojeni a měli nadějně výhledy v otázce předpokladů a možností jejich dané lokality. Odkazovalo se nejen na přírodní zajímavosti a předpoklady, ale také například na ty kulturní i gastronomické. Co z veškerých rozhovorů bylo jasné, je obrovská chuť a vědomost potenciálu samotných hotelů.

Otázka č. 5: Co je pro vás nejsložitějším článkem v oblasti cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině?

Posejdon Hotel Neum: „Nejtěžším článkem je politická situace, strach turistů, dále pak ještě marketing a slabé zpropagování naší země.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Z mého pohledu je největším problémem byrokracie, nic není digitalizované a vše zdlouhavé.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Podle mého názoru jde o složitou byrokracii, když člověk něco potřebuje, je vše na dlouhé lokte. Dále pak státní orgány, jako například policie, která je velice zkorumpovaná.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Politika, kvalita silnic, hranice a odbavování lidí, to jsou takové základní problémy.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Těžká ekonomická situace našeho státu a lidí, byrokracie.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Poslední dobou bezpečí občanů, měla by se zlepšit policejní kontrola, především se ale jedná o lidský faktor a byrokracii, které by měla být zlepšeny.“

Hotel Stella Neum: „Silnice, bezpečnost a odpadová a komunální politika regionu.“

Hotel Sunce Vlačić: „Jedná se o přístupnost a informovanost o Bosně a jejích městech jako takových, chtělo by to o zemi dát a předat více informací, které by otevřely dveře novým potenciálním klientům.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Marketing, vyřešení pročištění minových polí a lepší informovanost o našem státě.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Složitá byrokracie, politika, policie a ochranné složky.“

Jako nejsložitější faktor, a to nejtěžší co firmy vnímaly, byla především byrokracie, složitá politická situace a celkově informovanost o zemi jako takové. Na tom se prakticky všichni dotazovaní shodli. Dále byla uváděna například problematika hranic, kvalita infrastruktury a další. Vše výše uvedené je dle nich řešitelné, ale samozřejmě v návaznosti na politickou situaci, jež není tak jednoduchá a která ani nebude dle dotazovaných rychlým a dosažitelným řešením.

Otázka č. 6: Co vnímáte jako nejpozitivnější faktor v podnikání v cestovním ruchu v Bosně a Hercegovině?

Posejdon Hotel Neum: „Jako nejpozitivnější beru chování lidí a přátelskost, například zde s kolegy v okolí nemáme žádné spory, jsme si nápomocni, i když se válka odehrála teprve nedávno.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Nejpozitivnější je pracovitost a nátura lidí, kteří jsou opravdu i přese všechno ochotní a snaží se se vším pomoci, dále pak určitě kolegalita v rámci našeho pracovního kolektivu.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Jak jsem řekl, velkou devízou je pro nás přírodní bohatství, na kterém můžeme stavět. Jedná se opravdu o skvosty, velice

přívětivé je pak chování lidí, čerstvý vzduch a nejlepší pokrmy z bosenské gastronomie.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Naše krásná příroda a dědictví je nenahraditelné, máme opravdu na čem stavět.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Hodní lidé, krásná příroda, ovzduší, a to nejlepší jídlo pod sluncem.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Krásy, které nenabídne žádná zem v Evropě.“

Hotel Stella Neum: „Krásná místa, skvělé ovzduší, a to nejúžasnější jídlo a pití.“

Hotel Sunce Vlačić: „Nespočet krásných přírodních skvostů. Bezkonkurenční lidé a jejich vstřícnost a ochota, dále pak zajímavé kulturní i gastronomické využití.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Loajalita a přátelskost lidí, snažíme se být přátelští a snažíme se každému vyhovět. Dál bych zmínil asi přírodní dědictví.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Naše vytrvalost, pracovitost, a i přes veškeré problémy a trable stále cílevědomost a jasná vize, dále pak krásné pamětihodnosti a přírodní bohatství nejen v Sarajevu.“

Naopak jako nejpozitivnější je přátelskost a mentalita lidí, jejich pracovitost a vřelost. Dále pak byly uváděny věci jako jsou přírodní bohatství, krásná fauna i flora a v neposlední řadě také kulturní i gastronomické využití.

Otázka č. 7: Jak hodnotíte ekonomickou situaci svého podniku v cestovním ruchu?

Posejdon Hotel Neum: „Ekonomicky hospodaříme se ziskem, poslední dva roky jsme byly až na nějaké výjimky plní a měli jsme zarezervované veškeré pokoje i apartmány.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Jak se říká, vždy může být lépe, ale jsme spokojení. Jezdí k nám každým rokem čím dál více turistů, máme také několik našich stálých a opravdu důležitých klientů, kterých si nesmírně vážíme.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Hodnotím ji kladně, poslední dobou jsme opravdu spokojení.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Příliv turistů je rok od roku vyšší a tento jev nás opravdu moc těší, od toho se odvíjí i naše dobrá ekonomická situace.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Situace je opravdu pozitivní, jsme spokojeni.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Jsme spokojeni, hospodaříme v zelených číslech.“

Hotel Stella Neum: „Rapidní nárůst spatřujeme, minulý rok byla sezona naprosto excelentní, myslím, že se dokonce jednalo o rekord v celé naší historii podnikání.“

Hotel Sunce Vlačić: „Naše situace je čím dál lepší, v naší branži se jedná o velký zájem, a tak jsme nadmíru spokojeni.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Nestěžujeme si.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Vše je v pořádku, nemůžeme si stěžovat.“

Ekonomickou situaci zhodnotily všechny firmy bez rozdílu pozitivně, tedy že nikdo z nich není ve ztrátě ani žádných finančních problémech. Někdo hodnotil situaci velice pozitivně, někdo slovy, že si není nač stěžovat a další například zcela v pořádku. Z toho také samozřejmě vyplývá, že i přes například složitou ekonomickou situaci země jako celku, je tento obor v těchto segmentech v pořádku, a že zase takový problém s financemi nejspíše nebude.

Otázka č. 8: Podnikalo se ve vašem začátku v cestovním ruchu jinak, než se podniká dnes?

Posejdon Hotel Neum: „Zlepšení pozorujeme poslední tři roky. Jak jsem řekl, zdá se mi, že Neum jako takový dostává leckdy přednost před Chorvatskou riviérou. Spatřujeme tu čím dál více lidí z celého světa.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Ano, jak říkám, Mostar začali navštěvovat hosté i z dalekých zemí. Zdá se, že je zde opravdu veliký potenciál pro cestovní ruch.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Ano, poslední tři roky vidíme opravdu velký nárůst klientely a situace se pozvolna lepší a lepší.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Bylo by opravdu hezké, kdyby se hodila politika a historie stranou a řešilo se, co je teď a na čem záleží.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Ano, spatřujeme enormní nárůst posledních pět let.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Ano, osobně nás to těší a spatřujeme nárůst a příliv turistů například až z dalekého Japonska.“

Hotel Stella Neum: „Ano, poslední roky opravdu spatřujeme zlepšení a nárůst přílivu turistů do naší destinace.“

Hotel Sunce Vlačić: „Ano, jedná se o nárůst turistů, což nás velmi moc těší.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Situace je pozitivní, poslední dva roky jsou čísla velice pozitivní, a neustále se zlepšují.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Ano, od roku 2015 se situace jen zlepšuje, momentálně se jedná o velice pozitivní stav.“

Prakticky každá z firem uvedla, že pociťuje zlepšení především v posledních třech letech, kde se jedná o přísun nových hostů nejen z regionu, ale také například z Evropy, Asie i Ameriky. Bylo tedy jasné, že na počátku firmy měly většinou smíšené pocity, ale v posledních letech již smýšlejí pozitivně a vidí naději a potenciál tohoto oboru na velice vysokých hodnotách.

Otázka č. 9: Ovlivňuje politická situace v Bosně a Hercegovině vaše podnikání v cestovním ruchu?

Posejdon Hotel Neum: „Jak bych řekl, radši nemluvit, škoda mluvit.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Samozřejmě, politika má podle mě vliv na všechno zlé v tomto státě, je to běh na dlouhou trať a myslím si, že tento problém je téměř nevyřešitelný.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: Má a veliký, ten stát je celý neforemný a křehký, jak říkám, není moc spolehnutí na instituce, o korupci na úřadech a v institucích ani nemluvě.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Ano, jedná se o velice složitý segment v našem státě, ale nicméně jsme jen kapkou v moři, musíme všichni chtít změnu a zlepšení.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Radši nekomentovat, snažíme se na politiku, prezidenty a situaci okolo nehlédět a staráme se jen sami o sebe.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Má i nemá, snažíme se na to, co se děje tam nahoře, nemyslet.“

Hotel Stella Neum: „Jsme zde otočeni k moři, a tak se modlíme a věříme spíše jemu než politikům. Je to neřešitelná kapitola tohoto státu.“

Hotel Sunce Vlašic: „Snažíme se vycházet s lokálními představiteli dobře, a nikoho nemít za nepřítele, jsme otevřeni novým lidem a uvítali bychom reformaci a celkovou změnu státního systému.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Nežijeme politikou, ale reálným životem a jsme spokojení.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Samozřejmě, situace to celé tak trochu brzdí, ale nic s tím asi nenaděláme.“

To, že politika a politická situace je zde problém, a že tento obor ovlivňuje, bylo zřejmé již od první věty v rámci řešení této otázky. Prakticky každý si povzdechl a řekl, že je to problém nejen Bosny, ale celého Balkánského regionu. Všude je přítomná korupce, známosti, kontakty. Jak bylo však zřejmé z úst respondentů, je to dáváno na druhou kolej a je snaha toto nevnímat. Nicméně reformace, změna a celkový posun v tomto segmentu by dle dotazovaných pomohl nejen oboru cestovního ruchu, ale státu jako celku.

Otázka č. 10: Navštěvují váš podnik turisté z České republiky? Pokud ano, tak jak často?

Posejdon Hotel Neum: „Turisty z Čech spatřujeme, jejich tendence je poslední roky také rostoucí, je zde vidět, že čím dál více jich dává přednost například Neumu a také pak třeba Černé hoře.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Ano, pár turistů ročně v našem komplexu zaznamenáme, ohlasy a názory jsou jen pozitivní.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Ano, zaznamenáváme je během roku, není jich tolik jako těch z Rakouska či Německa, ale nějací sem vždy zavítají.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Ano, spatřujeme je tu.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Ano, zaregistrovali jsme je tu.“

Ibys Hotel style Sarajevo: Ano, jedná se ale pouze o jednotky procent návštěvníků z celého počtu.“

Hotel Stella Neum: „Ano, nárůst u nich je také znatelný, zvolí Neum často jako náhradu za předražené Chorvatsko. Jsme s nimi spokojeni.“

Hotel Sunce Vlačić: „Ano, jsou také občas našimi hosty, ale moc často je zde nevidíme.“

Sinan Han Hotel Mostar: Občas někoho ubytujeme, ale je to jen zřídka kdy.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Ano, někdy se u nás ubytují, toto číslo je však zanedbatelné.“

Turisté z České republiky nejsou příliš častými hosty v dotazovaných hotelech, nicméně pocity a dojmy o těchto turistech byly jen pozitivní. Prakticky každý v závěru podotkl, že jsou zde vřele vítáni.

Otázka č. 11: Jaký máte názor na návštěvníky z České republiky?

Posejdon Hotel Neum: „Naprostě pozitivní, jsou to hosté jako každý jiní, žádné špatné nebo negativní zkušenosti s nimi nemáme.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Jedině pozitivní, negativní zkušenost nemáme.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Naprostě pozitivní, jsou přátelští a milí.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Není absolutně žádný problém, spíše naopak.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Jsou korektní a v pořádku jako všichni ostatní.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Neutrální řekněme.“

Hotel Stella Neum: „Ano, jsme spokojeni.“

Hotel Sunce Vlačić: „Jsme s nimi spokojeni, žádný problém.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Zkušenosti s nimi jsou jen pozitivní.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Vztahy a zkušenosti s nimi jsou a byly vždy naprosto v pořádku.“

Jak již bylo uvedeno v minulé otázce, názor na české turisty je pouze pozitivní a jejich návštěva bude vždy vítána.

Otázka č. 12: Jaké jsou vaše silné stránky oproti konkurenci?

Posejdon Hotel Neum: „Snažíme se příjemným a čistým prostředím získat naše hosty, dále pak služby jako transfer z letiště, ať už ze Sarajeva, nebo například Dubrovniku, pro nás nejsou problém.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Snažíme se o rodinnou atmosféru a vycházet klientům co nejvíce vstříc.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Snažíme se zaujmout naši domácí skvělou kuchyní, dále pak posunutým check outem pro hosty a v poslední řadě dopravou na letiště.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Přátelský kolektiv a zaměstnanci, rezervační systém, důraz na čistotu.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Krásná lokalita, jedinečná příroda, suprový servis a personál pro klienty, a myslím si, že i cenově jsme dostupní.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Servis a cenová politika.“

Hotel Stella Neum: „Krásné nové prostory, gastronomie, transfer z letiště a zajímavé ceny.“

Hotel Sunce Vlačić: „Blízkost zimních sportovišť, gastronomie.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Krásné staré město, nespočet vynikajících podniků, cenová politika.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „Jsme na ideálním místě, snažíme se o dobrou propagaci a vřelý servis pro klienty.“

Každý hotel se představoval, jak nejlépe mohl a uváděl výhody oproti konkurenci. Zmíněny byly věci jako lokalita, servis, cenová politika, gastronomie, transfery z letišť a jiné služby, které jsou schopny nabídnout navíc oproti konkurenci. Snaha v této oblasti a v oblasti marketingu svých daných podniků byla až k udivení na opravdu vysoké úrovni.

Otázka č. 13: Jak byste zlepšili aktuální situaci, ve které se nachází cestovní ruch v Bosně a Hercegovině?

Posejdon Hotel Neum: „No, to je opravdu složitá otázka, ale rádi bychom asi lepší informovanost, aby například Bosna nebyla nějakým strašákem, ale aby se její krásy a možnosti zpropagovali a my všichni podnikající v cestovním ruchu bychom byli spokojeni. Ono by se to konec konců odrazilo i v ekonomice.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Myslíme si, že velkým krokem by byly bezvízové a zrychlené vstupy na území pro cizince, dále pak trochu lepší odpadové hospodářství.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Rozhodně zpřístupnit a otevřít Bosnu světu, dále pak by neškodilo mírné zlepšení stavu silnic a osvětlení ve městech.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Marketing, důraz na výstavbu silnic a dálnic a zpřístupnění země.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Lepším marketingem, kvalitou silnic, dálnic, ulic, dbát více na bezpečnost a ochranu obyvatelstva.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Lepší propagací v médiích, lepší organizaci našich orgánů a ministerstev a kvalitnější infrastrukturu.“

Hotel Stella Neum: „Zlepšil bych pojem o Bosně a Hercegovině, o jeho cestovním ruchu, a potom kvalita silnic a infrastruktury.“

Hotel Sunce Vlačić: „Informovanost o tomto státě, marketing, lepší úřední moc.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Jak jsem již řekl, marketing, informovanost a celkový pojem o Balkáně a Bosně.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Ilidža: „Jak jsem již řekl, byrokracie a ochranné složky.“

Jasným společným jmenovatelem této otázky a problematiky byl marketing. Firmy by uvítaly lepší marketing země, poté cestovního ruchu v zemi a všech jeho produktů a propagaci. Dále bylo zmíněno zlepšení infrastruktury a také byla uváděna problematika odpadového hospodářství a ochranných složek. V neposlední řadě by za změnu stála již uváděná byrokracie, korupce a další problémy státní správy.

Otázka č. 14: Vidíte výše uvedené návrhy na zlepšení v blízké době jako proveditelné?

Posejdon Hotel Neum: „Myslím, že všechno jde, když se chce.“

Eden hotel and Spa Mostar: „Myslím si, že toto je reálné, nicméně záleží, o jakém časovém horizontu se bavíme.“

Hotel Vezir Palace, Varos, Travnik: „Myslím si, že ano, nicméně záleží, za jak dlouho.“

Hotel Herceg Medjugorje, kardinála Stepnica Medjugorje BiH: „Ano, myslím, že to v dohledné době reálné je.“

Hotel Piramida sunca Visoko: „Ano, ale záleží, za jak dlouhou dobu.“

Ibys Hotel style Sarajevo: „Myslím, že ano, je to vše řešitelné.“

Hotel Stella Neum: „Ano, při troše snahy to je reálné.“

Hotel Sunce Vlačić: „Ano, toto vše je při troše snahy reálné.“

Sinan Han Hotel Mostar: „Ano, je.“

Hollywood Hotel Sarajevo, Illidža: „No, myslím si, že by to reálné bylo.“

Jako reálné toto vše výše uvedené a diskutované firmy vidí nadějně, nicméně podle nich záleží, za jak dlouho a jakým způsobem je toto vše možné zrealizovat. Prakticky všichni mají pozitivní myšlení a vzhlíží k lepším zítřkům z politického ekonomického hlediska. Jak vše bude postupovat a měnit ukáže až čas.

5 Zhodnocení výsledků

Z výše uvedených rozhovorů, vedených s manažery hotelů v nejnavštěvovanějších lokalitách v Bosně a Hercegovině, vyplývá, že Bosna a Hercegovina je velice perspektivní a nadějnou zemí v oboru cestovního ruchu. Všechny subjekty se dívají na obor jako takový pozitivně a vnímají ho jako velice nadějný a perspektivní. Subjekty vždy uváděly, čím je jejich okolí a město zajímavé, a co tedy může nabídnout. Defacto stále se opakujícím hlediskem, které nejvíce vadí všem dotazovaným, je byrokracie, tedy složité jednání s úřady, zařizování věcí potřebných pro podnikání a práci v oboru. Dále pak například korupce ve státní správě a v policii.

Politika byla zmiňována z úst dotazovaných také často, jednalo se však o takové povzdechnutí a komentářem, že s tím daní lidé moc nezmůžou, a tak to nemá moc cenu ani řešit. Zmíněna byla opravdu katastrofální činnost a stav politiky a představitelů, jež situaci a firmám jako takovým vůbec neulehčují. Silnou stránkou a tím, co je pozitivní, byly uváděny především věci, jako je lidský faktor, chování a přístup lidí. Chválena byla gastronomie, dále pak samozřejmě přírodní krásy a skvosty, jež země nabízí ve městech, ve kterých firmy sídlí a jejich okolí, ohromný potenciál v oboru cestovních služeb a možnost rozvoje v tomto směru. Z ekonomického hlediska si žádná z výše uvedených firem nestěžovala, naopak byly velice spokojeny. Bylo zmiňováno, že spatřují nárůst především v posledních třech letech, kde některé z hotelů měly dokonce celou sezonu plně využitou kapacitu. Politika, jak již bylo uvedeno, je skličuje a svírá, manažeři a představitelé hotelů však vidí situaci nadějně a jsou seznámeni se stavem a všemi okolnostmi.

Hotely a podniky mají zkušenosti s českými turisty, nicméně nějaký rapidní a vysoký počet turistů z Čech žádný z hotelů neuváděl. Nicméně i tak byly zkušenosti pozitivní s těmito turisty bez jakýchkoliv problémů. Jako silné stránky, a tedy přednosti firmy a manažeři uváděli především lokalitu jako takovou, kde se jejich podnik nachází, samozřejmě s tím spojené okolí a veškeré předpoklady, které nabízí, včetně přírodních a kulturních, dále pak přátelský a vstřícný personál firem, slevové a cenové politiky vhodné a nakloněné pro klienty. Dále pak transfery na letiště a jazyková vybavenost personálu. Celkově se tedy podle manažerů jedná o zlepšení byrokracie, zlepšení pojmu o státě ve světě jako takovém a o jeho předpokladech, které nejen v cestovním ruchu nabízí. Zlepšení infrastruktury a odpadového hospodářství by také dle nich pomohlo a mělo pro

další potenciální návštěvníky pozitivní dopad na cestovní ruch a na byznys a veškeré segmenty ekonomiky ve státě na něj navázané.

Tyto veškeré návrhy a možnosti na zlepšení byly vnímány jako reálné a proveditelné, nicméně otázkou zůstává, jak toto vše je možné uskutečnit reálně. Celkově lze tedy na základě vedených rozhovorů usoudit, že obor cestovní ruch v Bosně a Hercegovině má veliký potenciál a šance růst a rozvíjet se tu je. Čísla a realita v posledních letech i dle rozhovorů mluví za vše, a tak je již jen potřeba správnými kroky vše jen pozvednout na ještě vyšší a nadějnější úroveň.

6 SWOT analýza vývoje a předpokladů CR v Bosně a Hercegovině

Předmět analýzy: Vývoj a předpoklady cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině

	PODPORUJÍCÍ	ŠKODLIVÉ
VNITŘNÍ	STRENGTHS (silné stránky) • Krásná a nepoznaná krajina • Zimní i letní sporty • Zvyšující se počty turistů • Mnoho druhů cestovního ruchu • Přístup k moři • Podobný jazyk s okolními zeměmi • Národní parky, jezera a vodopády • Křesťanské i muslimské památky • Mostar a Sarajevo • Obrovské přírodní bohatství	WEAKNESSES (slabé stránky) • Jedna z nejslabších evropských ekonomik • Země poznamenaná válkou • Během války odliv mnoha občanů a inteligence • Zemědělství a hospodářství poničeny válkou • Zničeny historické památky • Nejednotná politika a korupce – 2 entity nezávislé na sobě • Kritický stav dopravní infrastruktury • Cestovní ruch stále slabé ekonomické odvětví, v rozvoji
VNĚJŠÍ	OPPORTUNITIES (příležitosti) • Při zapojení do EU velké finanční injekce na opravy infrastruktury, rozvoj ekonomiky a hospodářství • Turisticky atraktivní a neznámá země • Turisté z asijských zemí, převážně z Číny • Gastronomie • Oprava olympijského areálu • Multikulturní země – arabský, slovanský a středomořský svět	THREATS (hrozby) • Velká část venkova je stále podminovaná • Nebezpečí na turistických stezkách • Korupce, úplatky, šedá ekonomika • Přetrvávající nacionalismus • Stagnující ekonomika a nízká životní úroveň • Každá entita má vlastní daňovou soustavu, ztížená byrokracie

Tabulka č. 1 – SWOT analýza

Zdroj: Vlastní výzkum (2020)

6.1 Strengths (silné stránky)

Jak je výše uvedeno, k silným stránkám patří především krásná příroda a její krásy a bohatství, tedy přírodní předpoklady tohoto státu. Dále pak velice široké spektrum druhů cestovního ruchu a možností k jeho vyžití v této zemi. Jedná se o velice silnou a důležitou devízu, kterou disponuje málokterý stát, nejen tohoto regionu, ale také v evropské úrovni by mohly leckteré státy tyto všechny předpoklady pouze závidět. Toto všechno jsou velice dobré předpoklady pro budování a další rozšiřování cestovního ruchu v této lokalitě.

6.2 Weaknesses (slabé stránky)

Jak již bylo několikrát uvedeno, k nejslabším stránkám a velikým problémům patří především slabá a velice špatná ekonomická situace. V některých oblastech se stále jedná o pozůstatky z války, která probíhala v letech 1992-1995, a s kterou byl spojen veliký odliv obyvatelstva. Jedná se o problematiku i současnou, kdy mladí lidé ze země odchází za lepším životem, například do Německa či Rakouska. Inteligence a jeho vysoká úroveň je ve státě silně podhodnocena a není zcela dostatečně finančně ohodnocena, a to konkrétně i v oboru cestovního ruchu a jeho podobných oborech. Velkým problémem a slabou stránkou je nejen byrokracie, ale i korupce ve státní správě a jiných institucích. V neposlední řadě je slabou stránkou infrastruktura, která je stále v katastrofálním stavu.

6.3 Opportunities (příležitosti)

Mezi příležitostmi je především vhodné zmínit zapojení EU již nyní, i když stát není jejím členem, nicméně při vstoupení do této organizace jsou ve hře velké dotace, pomoci a nové projekty nejen v oblasti cestovního ruchu. Dále pak lze uvést přísun nových turistů například z Asijských zemí či blízkého východu. Dále pak je příležitostí velice rozmanitá a chutná gastronomie, v které se mísí orientální i slovanský duch, která se mísí i v kultuře celé této země. Těchto příležitostí by bylo rozumné využít a představit je jako jedinečnou devízu nejen na evropské úrovni. Se vším je spojený, již také uváděný marketing a lepší pojem o státě.

6.4 Threats (hrozby)

Hrozbami jsou a mohou být stále na některých místech nevyřešená a nevyčištěná podmínovaná území i některé stezky. Další neodmyslitelnou hrozbou je již uváděná korupce a šedá ekonomika, s čímž je spojená rozdílná daňová politika v obou entitách, a i například cenová politika. Toto jsou hlediska, jež jsou pro jakýkoliv rozvoj nejen v segmentu cestovního ruchu velice kritické a problematické. Celková rozdílnost, a i různé názory představitelů například z obou entit je přetrvávající problém. Jak již bylo uváděno, problémem, a i tedy hrozbou, je především politická situace, jež by se měla vyřešit a nějakým způsobem nejen pro cestovní ruch zpřístupnit. Bez nějakých radikálních a kardinálních změn v tomto směru ekonomika a veškeré její součásti nemají správné a vhodné prostředí pro svůj rozvoj.

7 Závěry a doporučení

7.1 Zhodnocení cíle práce

Cílem práce bylo charakterizovat vývoj a předpoklady cestovního ruchu na území Bosny a Hercegoviny s přihlédnutím k uvedeným otázkám. Tento cíl byl splněn. Cíle práce bylo dosaženo za pomoci rešerše literatury, SWOT analýzy cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině a kvalitativním výzkumem, přesněji pomocí řízených rozhovorů, v neposlední řadě bylo využito autorových zkušeností a jeho pozorování. Pro splnění cíle práce byly také zodpovězeny následující výzkumné otázky.

Otázka č. 1: Jak se vyvíjel cestovní ruch v Bosně a Hercegovině po válce v Jugoslávii od roku 1995?

V práci je na tuto otázku pomocí odborné literatury a článků zodpovězeno především v kapitole o historii, dále pak při vedení rozhovorů v kvalitativním výzkumu, byly firmy dotazovány na to, jak se jejich podnikání vyvíjí, či zdali spatřují změny a jaký má tedy tento obor směr a potenciál v budoucích letech. Výsledky byly úspěšné a otázka tím byla zodpovězena.

Otázka č. 2: Jaké jsou předpoklady cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině nyní?

Na tuto otázku se také podařilo odpovědět nejprve v teoretické části, kde bylo v první řadě definováno především obecně, co se rozumí tímto pojmem, z dvou jiných pohledů. Dále poté především v praktické části bylo na tuto otázku zodpovězeno vymezením předpokladů a jednotlivých sekcí, jež nabízí samotná Bosna a Hercegovina. Dále pak bylo přidáno a přihlédnuto samozřejmě k autorovým zkušenostem a jeho pozorování a v neposlední řadě ve kvalitativním výzkumu, tedy ve formě rozhovorů byly subjekty, a tedy manažeři hotelů dotazováni a řešena s nimi byla tato problematika v rámci jejich lokality a také celé země. Dále pak vše bylo uvedeno i ve SWOT analýze. Výsledků tedy bylo dosaženo velice povedeně z mnoha forem, a tak tato otázka byla také úspěšně vyřešena a zodpovězena.

Otázka č. 3: Jaký má vliv politická situace na cestovní ruch v Bosně a Hercegovině?

Tato otázka byla zodpovězena opět v praktické části, kde byla zmapována politická situace, geografická poloha státu a politické zřízení státu. V praktické části také byly subjekty dotazovány v řízených rozhovorech na pozitivní a negativní faktory podnikání a fungování v oboru cestovního ruchu, jaký vidí v zemi potenciál, a co spatřují jako silnou stránku svého podniku s přihlédnutím k jejich lokalitě. A dále pak také konkrétně na samotnou politiku a politickou situaci v zemi. Dále pak autorovým pozorováním a v poslední řadě bylo také zmíněno ve SWOT analýze politická situace a její hrozby a věci, jež se v této oblasti a ve spojení s tímto oborem ve státě dějí. Tato otázka byla také úspěšně prodiskutována a vyřešena.

Otázka č. 4: Jaké jsou možnosti zlepšení cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině?

V praktické části pomocí vlastně vytvořené SWOT analýzy a autorova pozorování byly uvedeny nejen silné a slabé stránky, ale také příležitosti a hrozby cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině. Dále také byly subjekty dotazovány na návrh řešení, jak by si představovaly průběh zlepšení a zvýšení oblíbenosti a ekonomického prospěchu ve státě jako takovém. Konkrétně toto bylo řešeno ještě v závěru a doporučení, kde se celá věc shrnula a za pomoci celistvého a jasného doplnění bylo na tuto otázku také úspěšně zodpovězeno. Cíle práce tedy bylo v úplnosti dosaženo.

7.2 Návrhy a doporučení

Z teoretických i praktických východisek práce, a to převážně ze SWOT analýzy a kvalitativního výzkumu lze usoudit, že Bosna a Hercegovina je velice potenciální a nadějná země v oblasti cestovního ruchu. Tyto předpoklady a potenciál jsou však zbytečně bržděny určitými faktory, jež jsou v této práci uvedeny.

V první řadě, jak bylo uvedeno v řízených rozhovorech, je ekonomická a politická situace. Politická situace nepůjde snadno a bez větších zásahů do politického zřízení napravit, protože státní zřízení a vedení státu je jedním z nejsložitějších systémů v Evropě, a tak je tato cesta během na dlouhou trať. Dle mého názoru by pomohla například změna volebního systému, zákona o prezidentech a státního zřízení. Toto vše je však velmi složité a prakticky ani za několik let nerealizovatelné. Co se týká ekonomické situace, ta na politiku přímo navazuje, a tak bez politicky silného a stabilního státu v tomto sektoru zlepšení rozhodně nepřijde. Na toto všechno navazuje korupce nejen ve státní správě, ale také v policii a ochranných složkách, což také dost komplikuje chod a fungování celého státu. Při obyčejném zařizování občanského průkazu zde lze uvést banální příklad, kdy se autor setkal s korupcí a nabízení jeho výhodnějšího a rychlejšího vyhotovení. Dále pak nespočet zkušeností s korupcí policie a činitelů veřejné správy, a v neposlední řadě je v Bosně a Hercegovině běžnou praxí vyžadování finanční náplasti nahrazené kontrolováním zavazadel a zavazadlových prostor na hraničních přechodech při vstupu do země od majitelů vozidel s cizí registrační poznávací značkou.

Za zmínku stojí nejen problematika min a pozůstatků nevybuchlé munice po válce ale také neopravené objekty a domy, chátrající olympijský areál, památky, zničená infrastruktura, nedostavěná silniční síť, malé množství dálnic, horší přístup do země nebo snazší odbavování na hranicích. Za zmínku dále stojí nedostatečný marketing, prosazení a informování o zemi a jejím potenciálu, přírodním bohatství, historickém bohatství a jedinečnostech, které jsou jediným svého druhu na světě. V neposlední řadě by se mohla zlepšit angažovanost státu a jeho institucí, se záměrem pomoci organizacím a firmám v cestovním ruchu. Vhodné by také bylo zlepšit vztahy mezi entitami a náboženstvími s nástupem mladších generací, s důrazem na vymýcení nacionalismu, který na Balkánském poloostrově dodnes přetrvává. Díky napjatým vztahům se některé incidenty stále objevují, tato oblast a problematika celého regionu se však zdá být na dobré cestě.

Dle mého názoru by se tímto mělo začít a zamyslet hlavně na politické úrovni, vše by pak zajisté nabralo správný směr. Bosna a Hercegovina je krásná země s krásnou přírodou a bohatstvím, o kterou by se mělo náležitě pečovat, a toto bohatství uchovávat pro další generace. Kdo navštíví, sám pozná.

8 Seznam použité literatury

8.1 Tištěné zdroje

1. DROBNÁ, Daniela, MORÁVKOVÁ, Eva. Cestovní ruch pro střední školy a pro veřejnost. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Fortuna Praha (2013). ISBN 978-80-7373-079-6.
2. GALBRAITH, Kate, JAPARIDZE, Kate, HONAN, Mark, HONAN Patrick, OLLIVER, Jeanne, ROWSON, David, THOMAS, Bryn. Jadranské pobřeží: Z řady průvodců Lonely Planet. 1. vydání. Praha: Lonely Planet Publications Pty Ltd (2001). ISBN 80-7237-414-1.
3. GOELDNER, Charles, R. BRENT RICHIE, John Raymond, Cestovní ruch: Principy, příklady, trendy. 1. vydání. Brno: Nakladatelství BizBooks (2014). ISBN 978-80-251-2595-3.
4. HLADKÝ, Ladislav. Bosenská otázka v 19. a 20. století. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně (2005). ISBN 80-210-3674-5.
5. KREJČÍ, Oskar. Mezinárodní politika. 5. vydání. Praha: Nakladatelství Ekopress, s.r.o. (2014). ISBN 978-80-87865-07-1.
6. LINDEROVÁ, Ivica. Cestovní ruch: Teoretická a právní východiska. 1. vydání. Praha: Idea servis (2015). ISBN 978-80-85970-86-9.
7. MRÁČEK, František. Zjevení Matky Boží v Medžugorji. 1. vydání. Hradec Králové: Nakladatelství GEMMA 89 (1990). ISBN 80-85206-00-5.
8. PELIKÁN, Jan, HAVLÍKOVÁ, Lubomíra, CHROBÁK, Tomáš, RYCHLÍK, Jan, TEJCHMAN, Miroslav, VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej. Dějiny Srbska. 1. vydání. Praha: Lidové noviny (2005). ISBN 80-7106-671-0.
9. SALIHAGIĆ, Mirsad. Bosna a Hercegovina; Černá Hora: turistický průvodce. 1. vydání. Vřesina: Nakladatelství SKY (2004). 288 s. ISBN 80-86774-03-1.

10. STRAUSS, Anselm., CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Brno: Podané ruce, 1999. 200 s. ISBN 80-85834-60-X.
11. ŠLACHTA, Mojmír, HOLEČEK, Milan, BURDA, Tomáš *Ohniska napětí ve světě*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o. (2007). 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.
12. TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum (2016). ISBN 978-80-246-3178-3.
13. TOMEŠ, Jiří, FESTA, David, NOVOTNÝ, Josef, a kol. *Konflikt světů a svět konfliktů: Sřety idejí a zájmů v současném světě*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství P3K (2007). ISBN 978-80-903587-6-8.
14. VULLIAMY, Ed. *Údolí pekla: Porozumění válce v Bosně*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko (1994). 256 s. ISBN 80-206-0470-7.
15. VYSTOUPIL, Jiří., a kol, *Základy cestovního ruchu*. 1. Vydání. Brno: Masarykova univerzita (2006). 119 s. ISBN 80-210-4167-6.
16. ZELENKA, Josef, PÁSKOVÁ, Martina. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 2. vydání. Praha: Linde Praha (2012). 768 s. ISBN 978-80-7201-880-2.

8.2 Internetové zdroje

1. *Balkán: Balkánský poloostrov* [online]. 2012 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.nabalkan.cz>
2. *Balkánský poloostrov* [online] 2020 [cit. 2020-10-01]. | Dostupné z: http://balkanskypoloostrov.cz/category/zeme_balkanu/slovinsko/
3. *Balkanski poluotok* [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5541&fbclid=IwAR2jLJQc-mL9ksZzvi8lJj6SL4IIje9fIy6-KN9RVHUUuRq_kXLQC5ABjw
4. *Balkán – zajímavé a užitečné informace* [online]. 2019 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://www.poznani.cz/balkan/>

5. Bosna a Hercegovina: hory, turistika, lyžování [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bosna-hercegovina/hory>
6. Bosna a Hercegovina [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bosna-hercegovina>
7. Bosna a Hercegovina [online]. Ostrava, 2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://bosna-a-hercegovina.svetadily.cz/info/>
8. Bosna a Hercegovina [online]. 2019 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/bosna-a-hercegovina/r~i:wiki:3576/>
9. Bosna a Hercegovina: Specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům [online]. 2020 Praha [cit. 2020-07-02] Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/cestovani/other.html
10. Bosna a Hercegovina: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled [online]. 2019 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/bosna-a-hercegovina-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>
11. Bosna a Hercegovina [online]. 2020 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <http://www.gastronomickacesta.cz/?p=435>
12. Bosna a Hercegovina: základní charakteristika teritoria, [online]. 2020 [cit. 2020-02-07]. Dostupné z: <https://www.zajezdy.cz/bosna-a-hercegovina-mzv-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled-1/>
13. Bosnia and Herzegovina: International Tourism, NumberofArrivals [online]. 2020 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/international-tourism-number-of-arrivals-wb-data.html>
14. Bosna i Hercegovina [online] 2020. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8918&fbclid=IwAR1W7hH4Uwq7UsjV7gBnTvmnzhH3DVajsa8f2IFduWrT07N-1JiTHz4SJo>

15. Bosnia Police halting migrants as crisis escalates. [online] 2019. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.vaticannews.va/en/world/news/2019-10/bosnia-migrants-refugee-camp-humanitarian-crisis.html>

16. Bosnian 'pyramids', shunned by archaeologists, still draw tourists [online] 2020. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.euronews.com/2017/10/04/bosnian-pyramids-shunned-by-archaeologists-still-draw-tourists?fbclid=IwAR0kbHOM7hMzjyRYdL_keIMme50exYuITNpIhmqtaNHfx1yig98Hw9uibMo

17. Co je to Balkán? [online] 2020. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://www.svetoutdooru.cz/tipy-na-nejlepsi-treky-v-celem-balkanu/>

18. Geografske karakteristike Bosne i Hercegovine [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: https://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/bh/index.php/geografija

19. Historie [online]. 2020 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.infoglobe.cz/bosna-hercegovina-historie/>

20. Ko još vjeruje u piramide u Visokom [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: http://balkans.aljazeera.net/blog/ko-jos-vjeruje-u-piramide-u-visokom?fbclid=IwAR25T4gjr5_Dwkk3HSe1iu1XbnnKujumpRI9qTFdfmoOLoGz2rcvvHLP090

21. Nacionalni parkovi [online]. 2020 [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/turizam/nacionalni_parkovi/?id=305&fbclid=IwAR21F5--thkd7hn1tLDjM0bSxqfLb5eF4Le642c0gJ3xn_Zv4tCbPBfCBdw

22. New Investigation on Bosnian Pyramid showed Interesting Results [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: <https://www.sarajevotimes.com/new-investigation-on-bosnian-pyramid-showed-interesting-results/?fbclid=IwAR0NwBIRl5lqMxvOV4DzG177Ro1szLnWJPGLTjftXWrGQls9SbgdXRg-JPI>

23. Kultura a lidé v Bosně a Hercegovině [online]. 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.cestujlevne.com/pruvodce/bosna-a-hercegovina/kultura>
24. Kultura v Bosně a Hercegovině [online]. 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://odcestovat.cz/destinace/evropa/bosna-a-hercegovina/kultura/>
25. Ludbreg, Croatia's Miracle Town: Vatican-Recognised Unlike Medjugorje [online]. 2019 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.total-croatia-news.com/travel/39375-ludbreg>
26. Marketingový mix 4P [online]. 2019 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/marketingovy-mix-4p>
27. Medžugorje [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bosna-hercegovina/medugorje>
28. Ministerstvo vanjske trgovine [online] 2020. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://mvteo.gov.ba/Content/Read/vodni-resursi-turizam-zastita-potrosaca>
29. Národní park Sutjeska [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bosna-hercegovina/sutjeska>
30. Neum City full for the entire Season, over 30,000 Tourists per Day [online]. 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.sarajevotimes.com/neum-city-full-entire-season-30000-tourists-per-day/>
31. Neum, jižní Dalmácie, Bosna a Hercegovina [online]. 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.chorvatsko-manie.cz/24961-neum>
32. Number of tourists in Sarajevo rises in 2018 [online]. 2019 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/13/c_137739356.htm
33. Over 1.2 Million Tourists visited Bosnia and Herzegovina [online]. 2019 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.sarajevotimes.com/over-1-2-million-tourists-visited-bosnia-and-herzegovina/>

34. Perceptions of Rural Tourism Development Potential in South-Eastern Bosnia. International Journal of Environmental and Rural Development [online]. 2013, 6 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282665762_Perceptions_of_Rural_Tourism_Development_Potential_in_South-Eastern_Bosnia
35. Rakija, příroda i moře. To je Balkán [online]. 2019 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://ergo.cz/a/rakija-priroda-i-more-to-je-balkan/#>
36. Sektor turizma u Bosni i Hercegovini [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: <http://www.mvteo.gov.ba/Content/Read/vodni-resursi-turistick-sektor?lang=hr&fbclid=IwAR2-jHjOVUWu8yuJB3ATIPT9punHUMpTh87qX81XdqByePGmO1W91iZNuIY>
37. SWOT analýza: Co je SWOT analýza [online]. 2020 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/swot-analyza>
38. Tajemné pyramidy, Sarajevo, Mostar, Naroná, kulturní a přírodní krásy Bosny Hercegoviny a Chorvatska [online]. 2020 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.zajezdy-poznavaci.eu/zajezdy/chorvatsko/tajemne-pyramidy-a-dalsi-kulturni-a-prirodni-44233>
39. Turizam [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: http://mvp.gov.ba/ekonomska_oblast/?id=5479&fbclid=IwAR0H9Ye25jZ8x1WFgi8FhBSLjA7GWSstqrQgAwf05vvbGB6DtnCGOxYlhIs
40. Turizam u FBiH [online]. 2020 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: <https://www.fmoit.gov.ba/bs/turizam/turizam-u-fbih?fbclid=IwAR1yYA0oTgTTEQ8lFINlyMzJRtlNqem9R1qGg42o39AULOkHHpEDFIMk7I8>
41. Visočia, the Bosnian Pyramid of Visoko [online] 2020. [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: <https://www.atlasobscura.com/places/visocia-the-bosnian-pyramid-of-visoko>

42. Vlasicis still Top Winter Destination in Central Bosnia [online]. 2018 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.sarajevotimes.com/vlasic-still-top-winter-destination-central-bosnia/>
43. Zapomenutá a trochu záhadná Bosna a Hercegovina láká na Jadran ke svému krátkému pobřeží [online]. 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://svetobeznik.info/zapomenuta-a-trochu-zahadna-bosna-a-hercegovina-laka-na-jadran-ke-svemu-kratkemu-pobrezi/>
44. Zemědělství a lesnictví v Bosně a Hercegovině: Problém složitý jako země sama [online]. 2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/zemedelstvi-a-lesnictvi-v-bosne-a-hercegovine-problem-stejne-slozity-jako-zeme-sama/>
45. Z válkou zjizvené Bosny se stává turistický hit [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/z-valkou-zjizvene-bosny-se-stava-turisticky-hit-1354425>
46. ŽÍLA, Ondřej. Poválečná Bosna a Hercegovina: země v začarovaném kruhu [online]. 2013 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/vyhledat?q=Bosna+a+Hercegovina>

8.3 Zdroje obrázků

1. Obrázek č. 1 – Balkan Peninsula [online]. 2015 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <http://www.waml.org/ib/waml-information-bulletin/46-3/index-to-lc-g-schedule/23-balkan-peninsula/>
2. Obrázek č. 2 – Bosnia and Herzegovina maps [online] 2020. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://mapsof.net/bosnia-and-herzegovina/hercegovina5>
3. Obrázek č. 3 – Hutovo Blato [online] 2020. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: http://feelbosnia.com/what_to_see_bosnia/attraction/hutovo_blato/

4. Obrázek č. 4 - Sarajevo. In: CK Mundo [online]. 2017 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bosna-hercegovina/sarajevo>
5. Obrázek č. 5 - Jasenovac: Nejbrutálnější vyhlazovací tábor Evropy. In: Zemavek [online]. 2020 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://zemavek.sk/jasenovac/>
6. Obrázek č. 6 - Carova mešita: Sarajevo. In: Inspirock [online]. 2020 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.inspirock.com/bosnia-and-herzegovina/sarajevo/emperors-mosque-a1309574753>
7. Obrázek č. 7 - Rozdělení Bosny podle Daytonské dohody [online]. In: . 2015 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/lasting-ethnic-divisions-in-bosnia/27363192.html>
8. Obrázek č. 8 – War Traumas Influence Bosnia Suicide Rate, In: Balkaninsight [online]. 2015 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2015/01/28/war-traumas-influence-bosnia-suicide-rate/>
9. Obrázek č. 9 – Mine: zabranjen prolaz. In: MTB Guide [online]. 2015 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <http://www.mtbguide.cz/bosna-na-kole-mezi-minovymi-poli/>
10. Obrázek č. 10 - Starý most v Mostaru. In: Stocksy [online]. 2013 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.stocksy.com/45179/stari-most-old-bridge-unesco-world-heritage-site-mostar-municipality-of-mostar-bosnia-and-herzegovina-europe>
11. Obrázek č. 11 - Socha Panny Marie před kostelem v Medžugorji. In: MTB Guide [online]. 2019 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://cruxnow.com/church-in-europe/2019/07/vatican-turning-more-benevolent-eye-to-medjugorje-apparitions/>
12. Obrázek č. 12 - Město Neum. In: CHORVATSKO Mánie [online]. 2019 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.chorvatsko-manie.cz/24961-neum>

13. Obrázek č. 13 - Summer Tour to Visoko and Medjugorje: Archaeology and Marian apparitions in Bosnia-Herzegovina. In: MEDJUGORJE [online]. 2018 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <http://www.medjugorje.eu/summertour/>

8.4 Tabulky

1. Tabulka č. 1 - SWOT analýza – šablona. In: SOUKUP [online] 2012 [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: <https://www.sukup.cz/dvur-kralove-nad-labem/swot-analyza-sablona>

Přílohy

Příloha č. 1 – Otázky řízeného rozhovoru v českém jazyce

Podnikání a předpoklady v Bosně a Hercegovině

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času zodpovězením následujících otázek.

1. Představení: Název podniku, sídlo

2. Jak dlouho podnikáte v cestovním ruchu?

3. Jak spatřujete podnikatelské prostředí cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině?

4. Jaké si myslíte, že jsou nejlepší předpoklady pro cestovní ruch ve vašem okolí?

5. Co je pro vás nejsložitějším článkem v oblasti cestovního ruchu v Bosně a Hercegovině?

6. Co vnímáte jako nejpozitivnější faktor v podnikání v cestovním ruchu v Bosně a Hercegovině?

7. Jak hodnotíte ekonomickou situaci svého podniku v cestovním ruchu?

8. Podnikalo se ve vašem začátku v cestovním ruchu jinak, než se podniká dnes?

9. Ovlivňuje politická situace v Bosně a Hercegovině vaše podnikání v cestovním ruchu?

10. Navštěvují váš podnik turisté z České republiky? Pokud ano, tak jak často?

11. Jaký máte názor na návštěvníky z České republiky?

12. Jaké jsou vaše silné stránky oproti konkurenci?

13. Jak byste zlepšili aktuální situaci, ve které se nachází cestovní ruch v Bosně a Hercegovině?

14. Vidíte výše uvedené návrhy na zlepšení v blízké době jako proveditelné?

Příloha č. 2 – Otázky řízeného rozhovoru v bosenském jazyce

Poslovanje i pretpostavke u turizmu u Bosni i Hercegovini

Dobar dan.

Molim Vas izdvojite malo Vaseg vremena za odgovor na ova pitanja.

1. 1) Predstavljenje, naziv firme, sjedište?

2. Koliko dugo poslujete u turizmu u BiH?

3. Šta mislite o poslovanju i biznisu u branži turizma u Bosni i Hercegovini?

4. Kakve mislite da su pretpostavke za turizam u vasioj okolini, okolini vašog grada?

5. Šta je za Vas najtežim člankom u turizmu u Bosni i Hercegovini?

6. Koji faktor je najpozitivniji u poslovanju u turizmu u BiH?

7. Kakvo je ekonomsko stanje Vase firme ?

8. Dali smatrate neku promjenu ili poboljšanje u poslovanju u turizmu?

9. Imali neki utjecaj politika i stanje te iste u Vašem poslovanju?

10. Dolazeli Vam turisti iz Češke? Ako da, koliko često?

11. Kakvo je vaše mišljenje o turistima iz Češke?

12. Koje su Vaše jake strane i vrline?

13. Kako biste poboljšali situaciju u kojoj se turizam nalazi trenutno u BiH?

14. Dali su vaša mišljenja i pretpostavke realne za napraviti u budućnosti?

Zadání bakalářské práce

Autor:	Elvis Mrkonjić
Studium:	I1600335
Studijní program:	B6208 Ekonomika a management
Studijní obor:	Management cestovního ruchu
Název bakalářské práce:	Vývoj a předpoklady cestovního ruchu na území Bosny a Hercegoviny
Název bakalářské práce AJ:	Development and assumptions of tourism in the territory of Bosnia and Herzegovina

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Podle zásad vypracování bakalářských prací na KRČR FIM UHK

Cíl práce: Zmapování potenciálu cestovního ruchu na území Bosny a Hercegoviny s přihlédnutím k historii a politickým konfliktům a situaci v tomto problematickém regionu Evropy.

Vliv historie a politických konfliktů postupem času na cestovní ruch jako takový na tomto území

Vliv migrace obyvatel, politické situace, polohy a dalších faktorů na cestovní ruch

Návrhy řešení problematiky zlepšení cestovního ruchu a jeho marketingu na tomto území

- 1) Krejčí- Mezinárodní politika
- 2) Baar-Geopolitický, geokulturní a geoeconomický vývoj Evropy
- 3) Tomeš- Konflikt světů a svět konfliktů
- 4) Pelikán- Dějiny Srbska
- 5) Hladký- Bosna a Hercegovina-Historie nešťastné země
- 6) Zelenka, Pásková- Výkladový slovník cestovního ruchu

A jiné další publikace, jež budou zjištěny při postupné rešerši a budou předávat adekvátní obsah...

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu,
Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.

Oponent: Mgr. David Chaloupský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16.9.2020